Проєкт для професійного обговорення

(редакція від 27 листопада 2026 року)

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

Передмова

Штучний інтелект уже використовується для пошуку правової інформації, перекладу, систематизації документів, аналізу відкритих даних, підтримки судового адміністрування та спілкування з користувачами судових послуг. Системи нового покоління здатні опрацьовувати великі масиви матеріалів, звертатися до зовнішніх джерел, працювати з програмами й послідовно виконувати кілька доручень. Ці можливості можуть скоротити час на допоміжні операції, поліпшити доступність правової інформації та звільнити ресурси для завдань, які потребують фахового судження.

Технологічні можливості не визначають меж суддівських повноважень. Правосуддя здійснюється судом відповідно до Конституції та закону. Незалежність суддів, належне дослідження доказів, мотивованість рішень, рівність сторін, захист конфіденційної інформації та право на ефективний засіб юридичного захисту зберігають значення за будь-яких способів організації роботи. Впровадження ШІ потребує таких організаційних і технічних рішень, за яких людина здатна перевірити результат, відхилити помилкову пропозицію та пояснити власні дії.

Рекомендації адресовані суддям, присяжним, помічникам суддів, працівникам апаратів судів, прокурорам, слідчим, дізнавачам, адвокатам, судовим експертам, перекладачам, нотаріусам, державним і приватним виконавцям, іншим правникам та учасникам судових проваджень. Окремі положення можуть використовувати правники органів публічної влади, підприємств, установ та організацій. Особливості використання ШІ визначаються професійними повноваженнями, характером завдання та правовим режимом інформації.

Основна увага цих Рекомендацій приділена використанню ШІ під час здійснення правосуддя, організації роботи судів, забезпечення процесуальних прав учасників і надання судових послуг. Питання використання ШІ в інших видах правничої діяльності розглядаються в межах їх безпосереднього зв'язку із судовим провадженням.

Ці Рекомендації розвивають і конкретизують стосовно сфери правосуддя положення Рекомендацій з відповідального використання штучного інтелекту для

правників (липень 2025 року), якими передбачено можливість розроблення спеціалізованих рекомендацій для окремих правничих професій. Документ не замінює Рекомендацій 2025 року.

Рекомендації спираються на законодавство України, Кодекс суддівської етики, судову практику та міжнародні стандарти. Іноземні джерела враховуються відповідно до їхньої правової природи та не змінюють установлених законодавством України повноважень суду.

Що змінилося після рекомендацій 2025 року

У грудні 2025 року CEPEJ ухвалила спеціальні Керівні принципи щодо використання генеративного ШІ в судах (CEPEJ(2025)18Final). У березні 2026 року Рада суддів України затвердила коментар до Кодексу суддівської етики, який пояснює застосування статті 16 щодо ШІ. В Україні розроблено спеціальні рекомендації щодо кіберзахисту систем, які використовують ШІ, та відповідального використання ШІ-агентів.

Зміни до Регламенту ЄС про штучний інтелект уточнили окремі вимоги до систем ШІ та строки їх застосування (пункт 1.5).

У судовій практиці України з'явилися рішення щодо недостовірних правових посилань у процесуальних документах. Подальший розвиток технологій посилив ризики використання агентних систем, прихованих інструкцій, синтетичних доказів і передання захищеної інформації зовнішнім сервісам.

Рекомендації пропонують практичні способи оцінити завдання, вибрати інструмент, захистити дані, перевірити відповідь, організувати пілотне впровадження та діяти в разі помилки.

Правова природа та межі застосування

Рекомендації мають інформаційно-методичний характер. Проєкт підготовлено для професійного обговорення; він не відображає офіційної позиції установ, з якими пов'язана професійна діяльність автора. Рекомендації не є нормативно-правовим актом, не встановлюють нових процесуальних обов’язків і не передбачають дисциплінарних санкцій. Обов’язковість відповідних вимог визначається законодавством України, чинними міжнародними договорами України, застосовними професійними етичними стандартами та внутрішніми актами установ з урахуванням їхньої правової природи, юридичної сили та компетенції суб’єктів, які їх ухвалили.

Рекомендації не підміняють актів органів суддівського, прокурорського, адвокатського та іншого професійного самоврядування, а також рішень інших

компетентних органів щодо використання ШІ. Юридична відповідальність за порушення вимог щодо використання ШІ настає на підставах, визначених законом.

Рекомендації не є підставою для надання переваги конкретному постачальнику або комерційному продукту.

Органи суддівського врядування та адміністрація суду, застосовуючи рекомендації, повинні поважати гарантії незалежності суддів. Відомості про використання технології не можуть слугувати способом контролю змісту судового рішення, оцінки внутрішнього переконання судді або впливу на конкретну справу. Організаційні заходи щодо інформаційної безпеки мають відповідати законодавству й залишатися відокремленими від здійснення правосуддя.

Під час визначення допустимості конкретного використання враховуються всі застосовні обмеження. Той самий інструмент може бути придатним для перекладу публічної доповіді та непридатним для обробки матеріалів закритого судового засідання. Наявність платної підписки, розміщення програми на робочому комп'ютері або позитивні відгуки користувачів юридичного дозволу не створюють.

ДЕСЯТЬ ПРАВИЛ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ

1. Перевірте, чи дозволяють законодавство та професійні правила виконувати завдання за допомогою ШІ.

2. Використовуйте інструмент, дозволений для відповідного завдання й категорії даних.

3. Не передавайте захищену інформацію стороннім сервісам без належної правової підстави та дотримання встановлених вимог до її обробки й захисту.

4. Перевіряйте факти, цитати та правові посилання за першоджерелами.

5. Оцінюйте можливі наслідки помилки для прав людини.

6. Не делегуйте ШІ повноваження, які відповідно до законодавства та професійних правил має здійснювати людина.

7. Враховуйте ризики прихованих інструкцій та самостійних дій ШІ-агентів.

8. Документуйте й розкривайте використання ШІ у випадках, передбачених застосовними правилами.

9. Повідомляйте про помилки та інциденти за встановленою процедурою.

10. Відмовтеся від інструмента, якщо його законність, безпечність або достовірність результатів неможливо належно перевірити.

Для суддів діють спеціальні обмеження, встановлені статтею 16 Кодексу суддівської етики.

ЧАСТИНА І. ПРАВОВІ Й ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

1. Нормативні орієнтири

1.1. Конституція України та законодавство про судоустрій

Статті 3 і 8 Конституції України вимагають поважати людську гідність і верховенство права. Частина друга статті 19 визначає межі повноважень органів публічної влади. Стаття 24 гарантує рівність перед законом; статті 31 і 32 гарантують таємницю кореспонденції, захист особистого й сімейного життя та конфіденційної інформації про особу; стаття 55 — судовий захист. За статтею 124 правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Статті 126 і 129 закріплюють незалежність судді та основні засади судочинства. Для використання ШІ ці приписи означають необхідність законної мети, неупередженості, реальної перевірки результатів і збереження персональної відповідальності уповноваженої особи.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» регулює незалежність суду, гарантії суддівської діяльності, таємницю ухвалення судового рішення та Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС). Використання ШІ як окремого технічного компонента не змінює встановленого законом порядку функціонування ЄСІТС і здійснення судочинства.

Стаття 16 Кодексу суддівської етики, затвердженого XX черговим з'їздом суддів України 18 вересня 2024 року, передбачає: «Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства». Коментар до Кодексу пояснює ризики надмірної довіри, впливу технологічних рекомендацій та залежності від постачальника.

1.2. Процесуальні гарантії та правовий статус інформації

Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України та Кримінальний процесуальний кодекс України визначають права учасників справи, дослідження доказів, вимоги до процесуальних документів і наслідки порушення процесуальних обов'язків. ШІ не змінює правил доказування, підстав відводу, строків, порядку оскарження або меж повноважень суду. Питання про процесуальні наслідки помилкового документа вирішується з урахуванням конкретного порушення та відповідних норм кодексу.

Закон «Про захист персональних даних» передбачає, зокрема, право суб'єкта знати механізм автоматичної обробки його даних та право на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки (пункти 12 і 13 частини другої статті 8). Порядок реалізації права на захист від автоматизованого рішення визначається застосовним законодавством з урахуванням конституційної гарантії права на судовий захист.

Закон «Про доступ до судових рішень» та законодавство про інформацію регулюють оприлюднення судових актів і захист відомостей із обмеженим доступом. Оприлюднене рішення може містити відомості, які в поєднанні з іншими даними дозволяють встановити особу. Перед поданням матеріалів до зовнішньої системи потрібно окремо оцінити правові обмеження, ризик повторної ідентифікації та умови постачальника.

1.3. Автоматизовані адміністративні акти

Стаття 62 Закону «Про адміністративну процедуру» регулює розгляд і вирішення справи в автоматичному режимі, включно з відповідальністю адміністративного органу. Частина друга статті 69 визначає умови прийняття адміністративного акта в автоматичному режимі. Пункт 3 частини другої статті 63 передбачає виняток із заслуховування учасника адміністративного провадження у випадку прийняття відповідного акта в автоматичному режимі.

Цей виняток не звільняє адміністративний орган від дотримання встановлених законом вимог щодо обґрунтованості та мотивування адміністративного акта, а також інформування особи про порядок його оскарження.

Автоматичний режим може працювати за наперед визначеними правилами без системи ШІ. Якщо орган застосовує машинне навчання, класифікацію або генеративну модель, необхідно додатково оцінити властиві цій технології ризики. Правова підстава автоматичного прийняття акта не означає дозволу на застосування будь-якої технології обробки даних або на передачу їй дискреційних повноважень.

Використання ШІ органом публічної влади не повинно ставити особу в нерівне становище під час адміністративного провадження чи судового оскарження. Особі має бути забезпечено можливість з'ясувати підстави прийнятого щодо неї рішення, оспорити достовірність використаних даних та скористатися передбаченими законом засобами захисту.

1.4. Європейська конвенція та міжнародні стандарти

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий суд, стаття 8 — повагу до приватного життя, стаття 13 — ефективний засіб юридичного захисту, стаття 14 — користування конвенційними правами без дискримінації. Дотримання цих гарантій оцінюється за реальними наслідками використання технології для конкретної особи.

Європейська етична хартія CEPEJ щодо ШІ в судових системах (2018) визначає п'ять базових принципів: 1) повага до основоположних прав; 2) недискримінація; 3) якість і безпека; 4) прозорість, неупередженість і справедливість; 5) контроль з боку користувача. Висновок КРЄС № 26 (2023) приділяє увагу впливу допоміжних технологій на незалежність суддів, їхню професійну підготовку та організацію судової діяльності. Хартія етики ШІ Суду ЄС від 26 січня 2026 року пропонує інституційні гарантії відповідального використання технологій. Ці документи враховуються з дотриманням статті 16 Кодексу суддівської етики.

Комітет Конвенції про кіберзлочинність Ради Європи (T-CY) на 35-му пленарному засіданні 12 жовтня 2026 року ухвалив оглядове дослідження «Кіберзлочинність, електронні докази та штучний інтелект» (T-CY(2025)1). У ньому розглянуто застосування ШІ під час розслідування, збирання й аналізу електронних доказів, а також ризики для процесуальних гарантій. Його положення доцільно враховувати під час розроблення інструментів для кримінального провадження.

Рамкову конвенцію Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права (CETS № 225) Україна підписала 15 травня 2025 року. Станом на підготовку цих рекомендацій її ратифікацію Україною не підтверджено. Конвенція використовується як орієнтир, насамперед щодо оцінки ризиків, незалежності судової влади та доступу до ефективних засобів захисту; її не слід подавати як чинний для України ратифікований договір.

Керівні принципи CEPEJ щодо використання генеративного ШІ в судах, CEPEJ(2025)18Final, ухвалені 4–5 грудня 2025 року, розглядають управління впровадженням, професійну підготовку, перевірку результатів, незалежність суддів, людський нагляд і прозорість. У Настановах щодо використання систем ШІ в судах і трибуналах (2025) ЮНЕСКО запропонувала принципи для оцінювання, управління та контролю судового ШІ. Ці документи враховуються за умови відповідності Конституції та законодавству України.

У 2026 році КРЄС та CEPEJ продовжили розроблення підходів до використання ШІ в судах, зокрема щодо незалежності суддів, цифрового суверенітету судової влади, автоматизації судових процедур і перевірки доказів, створених або змінених за допомогою ШІ.

На 46-му пленарному засіданні 18–19 червня 2026 року CEPEJ ухвалила Другу доповідь про використання штучного інтелекту в судовій системі (CEPEJ(2026)7), підготовлену на основі інформації Ресурсного центру CEPEJ з питань кіберправосуддя та ШІ.

1.5. Право Європейського Союзу

Регламент (ЄС) 2024/1689 (AI Act) у редакції з урахуванням Регламенту (ЄС) 2026/1744 встановлює вимоги до окремих видів систем ШІ, включно з класифікацією високоризикових систем у сфері правосуддя (пункт 8(a) додатка III), людським наглядом (стаття 14), оцінюванням впливу на основоположні права в передбачених випадках (стаття 27) та прозорістю (стаття 50). Застосовність цих вимог залежить від статті 2, виду системи й перехідних положень. Положення розділів 1–3 глави III Регламенту, за винятком частини п'ятої статті 6, застосовуються з 2 грудня 2027 року до систем, класифікованих як високоризикові відповідно до частини другої статті 6 та додатка III, з урахуванням інших перехідних положень Регламенту.

Класифікація систем ШІ у сфері правосуддя за AI Act залежить від їхнього призначення та фактичного впливу. Частина третя статті 6 передбачає винятки для окремих систем, які виконують вузькі процедурні або підготовчі завдання та не створюють істотного ризику для прав людини. Застосування такого винятку потребує виконання встановлених Регламентом умов і документування відповідної оцінки постачальником. Системи, які здійснюють профілювання фізичних осіб у випадках, охоплених додатком III, належать до високоризикових незалежно від цих винятків. Європейська класифікація не змінює обмежень, установлених для суддів України.

Під час оцінювання інструментів для судових і правоохоронних органів доцільно враховувати заборонені практики, визначені статтею 5 AI Act, зокрема щодо прогнозування ризику вчинення кримінального правопорушення виключно на підставі профілювання особи або оцінювання її особистісних характеристик, а також розпізнавання емоцій на робочому місці з урахуванням установлених Регламентом винятків.

AI Act не встановлює загального безпосереднього режиму для діяльності судів України. Його окремі правила можуть застосовуватися до учасників транскордонних відносин за умовами статті 2. Для українських установ Регламент також має значення як орієнтир наближення законодавства до права ЄС. До впровадження нового інструмента слід визначити, чи поширюється дія Регламенту на відповідних суб'єктів та використання результатів роботи системи.

1.6. Організація використання ШІ в судовій системі

Загальні напрями державної політики у сфері ШІ визначено Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р. Планом заходів з реалізації цієї Концепції на 2025–2026 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р, передбачено, зокрема, законодавче врегулювання сфери ШІ, розроблення рекомендацій з кібербезпеки, оцінювання захищеності інформаційно-комунікаційних систем, використання ШІ у державному управлінні та прийняття міжнародних стандартів у сфері ШІ як національних стандартів. Реалізація цих заходів має враховувати особливості функціонування системи правосуддя, конституційні гарантії незалежності суддів та визначений законом розподіл повноважень.

Запровадження ШІ потребує розмежування повноважень органів суддівського врядування, самоврядування та судової адміністрації.

Верховний Суд, Вища рада правосуддя, Рада суддів України, Державна судова адміністрація України та Національна школа суддів України виконують визначені законодавством функції, які мають значення для єдності судової практики, незалежності суддів, організації судової діяльності, розвитку професійних стандартів і навчання.

Прикладом допоміжного використання ШІ є пілотний проєкт Вищої ради правосуддя з первинної систематизації та узагальнення оприлюднених дисциплінарних рішень. За результатами тестування інструмент підготовлено до розгортання на ресурсах Вищої ради правосуддя, а професійний аналіз отриманих матеріалів і формування висновків залишено за фахівцями.

Упровадження конкретного інструмента здійснюється за рішенням компетентного суб'єкта. Для кожної системи необхідно визначити відповідального за її функціонування, правила доступу, реєстрацію дозволених функцій, перевірку якості та реагування на інциденти.

Під час закупівлі та впровадження систем, які впливають на діяльність судів, необхідно перевіряти можливість незалежного контролю їхніх функцій, змін налаштувань, доступу постачальника до даних і припинення використання. Умови договору не повинні надавати постачальнику повноважень впливати на зміст судової діяльності.

Для технологій, що використовуються в органах прокуратури, адвокатурі та нотаріаті, враховуються також правила й повноваження відповідних професійних та

державних інституцій. Такі правила не можуть змінювати процесуальних повноважень суду або гарантій незалежності суддів.

Практичні підходи до відповідального використання ШІ у сфері правосуддя запропоновано також у документі «Львівські орієнтири — 2026: 22 практичні орієнтири відповідального використання ШІ у правосудді», представленому для професійного обговорення на міжнародній конференції 13 листопада 2026 року у Львові та оприлюдненому на офіційному вебсайті Верховного Суду.

2. Що належить до систем ШІ та які можливості мають сучасні інструменти

2.1. Технології, з якими працюють судові установи

Системи ШІ на основі вхідних даних визначають спосіб формування результатів, зокрема прогнозів, рекомендацій, рішень, текстів, зображень або аудіоматеріалів. Для правосуддя особливе значення мають мовні моделі, семантичний пошук, генерування, доповнене пошуком (RAG), розпізнавання мовлення, машинний переклад, класифікація документів та агентні системи. Звичайна автоматизація за фіксованими правилами не обов'язково є ШІ.

Генеративна модель може формувати переконливу відповідь без достатньої фактичної основи. Пошукові системи, підключені до офіційних баз, допомагають отримати джерела, проте можуть пропускати релевантні рішення або неправильно переказувати знайдене. Система розпізнавання мовлення може змінювати прізвища, назви установ та юридичні терміни. Машинний переклад може спотворити модальність правової норми або межі судового висновку.

Автоматичне транскрибування судового засідання потребує окремої перевірки точності. Система може пропустити заперечення, переплутати мовців, неправильно відтворити числа, власні назви або додати слова, яких не було в оригінальному записі. Для перевірки доцільно зберігати вихідний аудіозапис, часові позначки та можливість зіставлення тексту з відповідним фрагментом запису. Автоматично підготовлений текст використовується з урахуванням процесуальних вимог до фіксування судового засідання і не набуває статусу офіційного процесуального документа без виконання встановленої законом процедури.

Вбудовані в офісні програми функції ШІ потребують такої самої оцінки, як окремі сервіси. Обробка може починатися після натискання кнопки «покращити», «підсумувати», «перекласти» чи «запропонувати відповідь». Перед використанням працівник має знати, які дані передаються постачальнику, чи зберігаються вони, хто має доступ і як їх видалити.

2.2. Застосування з практичною користю

Для початкового використання ШІ доцільно обирати допоміжні операції з відкритими або належно підготовленими матеріалами: пошук норм і судової практики, побудова хронології змін законодавства, пошук дублікатів, переклад для ознайомлення, підготовка бібліографії, тематичне групування публічних рішень, статистичний аналіз, перевірка реквізитів і форматування. Для адміністрації суду можливі аналіз відкритих показників навантаження, технічна підтримка документообігу й підготовка інформаційних матеріалів для відвідувачів.

Ризик визначається характером завдання, умовами використання та можливими наслідками помилки. Наприклад, машинний переклад відкритої інформаційної довідки може належати до завдань із низьким ризиком, тоді як автоматичний усний переклад під час судового засідання здатний безпосередньо впливати на право особи бути почутою та розуміти перебіг провадження. Перед упровадженням ШІ потрібно визначити конкретну потребу суду, перевірити можливість її задоволення звичайними цифровими засобами та порівняти очікувану користь із витратами на контроль і виправлення помилок.

Перед використанням слід визначити очікуваний результат та спосіб його перевірки. Прикладом належно поставленого завдання є пошук змін конкретної статті закону за певний період із посиланнями на офіційні редакції. Завдання «вирішу справу за аналогією з практикою» виходить за межі допустимого використання ШІ суддею.

Економія часу є аргументом на користь технології лише після врахування витрат на перевірку, виправлення помилок, захист даних і навчання. Якщо перевірка результату потребує повного повторення роботи, установі варто випробувати звичайні пошукові чи документальні засоби без генеративної моделі.

2.3. Системи, які виконують дії

Агентна система може отримати доступ до електронної пошти, календаря, папок, правової бази, вебсайту або іншої програми та виконати послідовність операцій. Сукупні наслідки таких дій важче передбачити, ніж відповідь звичайного чат-бота. Особливу небезпеку становлять приховані інструкції у файлах, листах та вебсторінках, які система сприймає як завдання користувача.

Для агентів потрібні технічне обмеження прав доступу, перелік дозволених операцій, ізольоване середовище тестування, журнал подій, контроль перед надсиланням інформації та можливість негайного припинення виконання. Заборонені законодавством дії не можуть ставати допустимими через участь людини в останньому кроці.

Агент не повинен отримувати доступ до матеріалів інших справ лише через їх розміщення в спільному сховищі. Для кожного завдання необхідно визначити дозволені джерела, операції та межі доступу. Після завершення роботи тимчасові повноваження агента припиняються.

Під час визначення допустимого рівня автономності ШІ-агентів доцільно враховувати рекомендації Мінцифри «Від ШІ-асистентів до ШІ-агентів: рекомендації з відповідального використання систем штучного інтелекту для публічного та приватного секторів».

3. Принципи відповідального використання ШІ

Наведені нижче принципи становлять основу відповідального використання ШІ та конкретизують практичні правила, викладені на початку Рекомендацій. Їх застосування залежить від категорії користувача, характеру завдання та встановлених законом обмежень.

3.1. Законність і визначена мета

Спершу визначають службове або професійне завдання, його правову підставу та допустимі способи виконання. Для органу публічної влади зберігається вимога частини другої статті 19 Конституції України. Користувач не наділяє систему повноваженнями, яких не має сам.

3.2. Незалежність професійного судження

Рекомендації системи не є обов’язковими. Суддя має бути вільним від технологічного впливу, організаційного примусу й оцінювання за ступенем згоди з результатом системи. Іншим правникам слід уникати необґрунтованого покладання на впевнені відповіді моделі.

3.3. Персональна відповідальність

Особа, яка підписує документ або здійснює дію, відповідає за її законність і зміст на передбачених законом підставах. Посилання на помилку ШІ не звільняє від необхідності перевірити власну роботу. У питаннях суддівської функції особиста відповідальність передбачає самостійне формування висновків і мотивів.

3.4. Достовірність і перевірка результатів

Факти, нормативні посилання, цитати, реквізити та правові позиції перевіряються за першоджерелами. Особлива увага приділяється даті чинності норми, обставинам справи та можливим відступам від судової практики. Повторна відповідь іншої моделі не замінює перевірки документа.

Слід також перевіряти, чи не підміняє система законодавство України правовими нормами, юридичними поняттями та судовою практикою інших держав.

3.5. Конфіденційність і мінімізація даних

До системи передають лише інформацію, необхідну для законної мети, з урахуванням професійної таємниці й режиму доступу. Передавання даних зовнішньому постачальнику потребує окремої оцінки. Вилучення прізвища не гарантує знеособлення.

3.6. Недискримінація

Результати перевіряють на можливу нерівність щодо осіб із різними мовними, соціальними, віковими чи іншими характеристиками. Особливої уваги потребують вразливі учасники проваджень. Показники якості для однієї групи користувачів не слід автоматично переносити на інші.

3.7. Прозорість у межах закону

Судова установа може оприлюднювати загальні відомості про затверджені інструменти, цілі їх застосування й запобіжники. Повідомлення про використання ШІ в конкретному провадженні здійснюється за належної правової підстави та з урахуванням таємниці ухвалення рішення, персональних даних і процесуальних прав сторін.

3.8. Дієвий людський контроль

Уповноважена особа має розуміти призначення системи, мати можливість перевірити результат за первинними матеріалами, відхилити помилкову пропозицію та припинити операцію до настання небажаних наслідків. Формальне погодження автоматично сформованого результату не забезпечує такого контролю. Практичні критерії перевірки наведено в пункті 7.3.

3.9. Безпека протягом усього строку використання

Достатність заходів безпеки оцінюють до запуску, після істотних оновлень та у разі інциденту. Варто передбачити резервний спосіб виконання основних завдань без ШІ, журналювання технічних подій у дозволеному обсязі й періодичний перегляд доступів.

3.10. Доступність і підзвітність

Використання ШІ не повинно ускладнювати доступ до суду для осіб без цифрових навичок або технічних засобів. Відвідувач має отримати зрозумілу інформацію про можливості та обмеження автоматизованих сервісів. Помилки системи повинні мати визначений канал повідомлення, розгляду та виправлення.

4. Як визначати допустимість конкретного завдання

4.1. Попередня перевірка допустимості

Перед використанням ШІ перевірте чотири умови: законність завдання, правовий режим інформації, можливі наслідки помилки та можливість людського контролю.

За результатами визначте, чи дозволено застосувати інструмент, чи потрібні додаткові гарантії або від його використання слід відмовитися.

Детальний порядок оцінювання та оформлення рішення наведено в Додатку 3.

Оцінка ризику не може легалізувати використання, яке заборонене законом чи професійними правилами.

4.2. Орієнтовна класифікація

Потенційно низький ризик: технічне редагування відкритих текстів, переклад загальнодоступної інформації для попереднього ознайомлення, підготовка навчальних матеріалів та пошук відкритих документів для складання довідкового переліку. Така класифікація передбачає відсутність захищених даних, юридично значущих автоматичних дій і безпосереднього впливу результату на права особи. Пошук судової практики, результати якого можуть вплинути на правову позицію в конкретній справі, потребує окремої оцінки ризику з урахуванням повноти джерел, можливих помилок та меж допустимого використання.

Стандартизований характер провадження не свідчить про низький ризик використання ШІ. Навіть за повторюваних фактичних обставин рішення може істотно впливати на майнові права, свободу пересування або інші права людини. Під час оцінювання ризику потрібно враховувати можливі наслідки для особи, необхідність індивідуальної перевірки та встановлені процесуальні гарантії.

Підвищений ризик: стислий виклад змісту документів із процесуальним значенням, робота з персональними даними, знеособлення, класифікація звернень, аналітика великих масивів, допоміжні інструменти, що впливають на організацію проваджень. Потрібні правова підстава, затверджений інструмент, тестування, захист даних і документований контроль.

Під час здійснення правосуддя недопустимим є використання ШІ для визначення юридичного значення обставин конкретної справи, оцінювання доказів, вибору застосовної до спірних правовідносин норми права, визначення результату справи або формування мотивів судового рішення. Допустимість технічного пошуку, індексації та впорядкування матеріалів визначається з урахуванням статті 16 Кодексу суддівської етики. Для інших правників межі використання ШІ

визначаються їхніми професійними повноваженнями, законодавством та етичними правилами. Обробка інформації всупереч її правовому режиму й виконання дій за межами повноважень користувача є неприпустимими незалежно від професії.

Класифікація описує рекомендаційний підхід для українських установ. Вона не підміняє категорії високого ризику AI Act і не встановлює самостійних правових заборон поза чинними актами.

Рівень ризику необхідно визначати з урахуванням послідовного або спільного використання кількох інструментів ШІ. Окремі системи пошуку, узагальнення документів і формування рекомендацій можуть виконувати допоміжні завдання, однак їх поєднання здатне істотно впливати на відбір фактів, доступні правові аргументи та подальше професійне судження. Оцінювання має охоплювати весь робочий процес, включно з передаванням результатів між системами, можливістю незалежної перевірки та накопиченням помилок. Для суддів України такий аналіз проводиться з дотриманням статті 16 Кодексу суддівської етики.

Допустимість використання ШІ визначається також професійною роллю користувача та внутрішніми правилами відповідної установи. Приклади таких правил наведено в пункті 13.1.

5. Типові помилки, яких можна уникнути

5.1. Вигадані посилання та неточний переказ

Модель іноді називає номер справи, статтю, дату або цитату, які виглядають правдоподібно, але відсутні в першоджерелі. Помилка можлива навіть за наявності гіперпосилання. Перед використанням у процесуальному документі слід відкрити кожне джерело, звірити його реквізити, зміст і процесуальний контекст.

В ухвалі від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22 Верховний Суд визнав зловживанням процесуальними правами подання заяви про роз’яснення судового рішення, оцінюючи сукупність обставин, зокрема посилання заявника на відповіді ChatGPT. В окремій думці судді наголошено, що посилання на інформацію, згенеровану ШІ, за відсутності інших ознак недобросовісної поведінки не може визнаватися зловживанням процесуальними правами.

В ухвалі від 15 січня 2026 року у справі № 240/14153/24 (провадження № К/990/56043/25, ЄДРСР № 133336040) Верховний Суд встановив, що скаржник послався на вигадані постанови та неправдиві правові висновки. Суд зауважив, що характер таких посилань може свідчити про використання ШІ, а подання недостовірних відомостей суперечить принципу добросовісного користування процесуальними правами незалежно від способу їх підготовки.

В ухвалі від 3 лютого 2026 року у справі № 340/2365/25 (провадження № К/990/2939/26, ЄДРСР № 133764626) також розглянуто використання недостовірних правових посилань у касаційній скарзі. Процесуальні наслідки в обох справах визначено за відповідними нормами КАС України з урахуванням обставин конкретних проваджень.

Виявлення неіснуючого або недостовірного правового посилання потребує перевірки документа, але не доводить, що помилка виникла внаслідок використання ШІ. Неточності можуть виникати також під час копіювання, перекладу або пошуку інформації.

Поширення генеративного ШІ може збільшувати кількість об'ємних, однотипних або недостатньо перевірених процесуальних документів. Такі матеріали можуть містити повторювані доводи, вигадані правові джерела та твердження, які не стосуються предмета спору. Суд оцінює відповідні документи за їхнім змістом і вимогами процесуального закону. Саме використання ШІ або значний обсяг документа не доводять зловживання процесуальними правами. У разі виявлення конкретних порушень суд застосовує передбачені законом процесуальні засоби з урахуванням характеру порушення та права особи на доступ до суду.

5.2. Неповнота пошуку та застаріле право

Система може показати лише найпоширеніші рішення, пропустити правову позицію Великої Палати Верховного Суду, не врахувати зміну редакції закону або переплутати юрисдикцію. Для важливого правового висновку потрібен незалежний контрольний пошук, перевірка дат і релевантності фактичних обставин.

Переважне відтворення поширених правових позицій може приховувати альтернативні підходи, перешкоджати виявленню неоднорідної судової практики та стримувати її розвиток.

5.3. Упередженість і надмірна згода з користувачем

Модель може підлаштовувати відповідь під позицію користувача, опускати незручні аргументи та створювати враження однозначності там, де практика неоднорідна. Для перевірки відповіді доцільно окремо запитувати про аргументи на користь протилежної позиції, невраховані обставини, можливі помилки та джерела, які спростовують первинний висновок. Отримані заперечення також перевіряються за першоджерелами.

Для суддів застосування цього способу перевірки обмежується вимогами статті 16 Кодексу суддівської етики.

5.4. Хибна впевненість у знеособленні та приватності

Платна підписка, вимкнене навчання моделі та вилучення ідентифікаторів вирішують різні завдання. Умови обробки даних, доступ постачальника, місце зберігання, строки видалення, субпідрядники й можливість повторного встановлення особи оцінюються окремо. Дані із закритого засідання та відомості про нараду суддів мають спеціальні обмеження, яких технологічний захист не скасовує.

5.5. Детектори ШІ та синтетичний матеріал

Програмний детектор або стилістична схожість з автоматично створеним текстом не можуть бути єдиною підставою для висновку про його походження чи достовірність. Показник, сформований детектором ШІ, не може слугувати автоматичною підставою для висновку про порушення професійних або процесуальних обов'язків. Відсутність чернеток, запитів до системи чи журналу взаємодії самостійно не доводить порушення. Використання зовнішніх детекторів ШІ потребує дотримання встановлених обмежень щодо обробки захищеної інформації. Для аудіо, відео, зображень і документів значення мають джерело отримання, цілісність, метадані, можливість перевірити оригінал та, за потреби, експертне дослідження. Наявність чи відсутність позначки про створення має оцінюватися разом з іншими даними.

Слід враховувати й ризик безпідставного заперечення справжності цифрового доказу через саму можливість його створення за допомогою ШІ. Вирішення таких заперечень потребує оцінки конкретних обставин за процесуальним законом. Практичні правила дослідження відповідних доказів наведено в пункті 12.7.

ЧАСТИНА II. ГАРАНТІЇ БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ

6. Конфіденційність, персональні дані й професійна таємниця

6.1. Визначення режиму даних до початку роботи

Перед завантаженням тексту, зображення або запису до системи користувач визначає його правовий режим. Практично доцільно розрізняти: загальнодоступну інформацію; матеріали з персональними даними, які не призначені для відкритого поширення; інформацію з обмеженим доступом, включно з професійною таємницею; відомості, щодо яких діє спеціальна заборона обробки певними інструментами. Правовий режим визначається змістом та обставинами отримання даних. Позначка «для службового користування» або її відсутність не вирішує всіх питань автоматично.

Матеріали судових справ можуть містити відомості про здоров'я, дітей, місце проживання, фінансові операції, військову службу та іншу інформацію, що потребує

захисту. Вилучення прямих ідентифікаторів або заміна їх умовними позначеннями не гарантує анонімності: сукупність дат, посад, місць та інших обставин у поєднанні з доступними джерелами може дозволити встановити особу. Достатність знеособлення слід оцінювати з урахуванням реального ризику повторної ідентифікації та правових обмежень подальшого використання інформації.

Особливої уваги потребують матеріали щодо оборони, мобілізації, військової служби та критичної інфраструктури. Перед їх обробкою необхідно встановити, чи містять вони державну таємницю, службову або іншу інформацію з обмеженим доступом. Використання ШІ для таких матеріалів допускається лише з дотриманням установлених законодавством вимог до захисту відповідної категорії інформації.

Технічна захищеність, локальне розміщення або корпоративний тариф не створюють правової підстави для обробки. Для кожного сценарію мають бути встановлені законність операції, необхідність даних, дозволені дії користувача, внутрішній дозвіл, якщо його отримання передбачено застосовними правилами, гарантії безпеки та порядок реагування на інцидент. Якщо хоча б одна істотна умова відсутня, слід змінити спосіб виконання завдання або відмовитися від ШІ.

Під час обробки персональних даних необхідно визначити її правову підставу, мету, допустимий обсяг і строк зберігання. Передавання даних іноземним суб'єктам здійснюється з дотриманням статті 29 Закону України «Про захист персональних даних».

6.2. Загальнодоступні сервіси

Перед використанням загальнодоступного сервісу ШІ для професійного або службового завдання необхідно перевірити встановлені для користувача правила. Якщо установа вимагає попереднього затвердження інструментів або забороняє їх використання для певних завдань, передавання лише відкритих матеріалів не усуває відповідного обмеження. У випадках, коли використання загальнодоступного сервісу дозволене, до нього рекомендується передавати лише інформацію, правомірність обробки якої перевірено. Матеріали з обмеженим доступом, паролі, токени, службове листування та інші захищені відомості не можуть передаватися всупереч установленим вимогам.

Налаштування «не використовувати для навчання» корисне, проте воно не охоплює всі питання зберігання, журналювання, доступу персоналу постачальника та залучення підрядників. Видалення діалогу з інтерфейсу також не гарантує негайного видалення кожної технічної копії. Ці питання потрібно з'ясовувати до передання даних.

За відсутності підтверджених гарантій конфіденційності слід виходити з можливості доступу постачальника та залучених ним осіб до переданої інформації. Для захисту облікових записів доцільно застосовувати багатофакторну автентифікацію.

6.2.1. Тіньове використання ШІ

Тіньове використання ШІ охоплює виконання службових завдань через особисті облікові записи, незатверджені сервіси або вбудовані функції програм поза встановленими правилами установи.

Такі дії створюють ризики розкриття даних, втрати контролю над результатами та обходу внутрішніх обмежень. Для запобігання порушенням установі рекомендується забезпечити доступ до перевірених інструментів, пояснити межі їх використання та встановити зрозумілий порядок погодження нових сервісів.

Про ненавмисне передання захищеної інформації необхідно повідомляти за встановленою процедурою. Своєчасне повідомлення сприяє зменшенню шкоди, але не скасовує відповідальності у випадках, передбачених законом.

6.3. Затверджені інструменти

Під час запровадження корпоративної або локальної системи відповідальна установа визначає допустимі категорії інформації, ролі користувачів, обсяг доступу, правила передачі даних за межі інфраструктури, порядок зберігання журналів і механізм припинення використання. Для систем, що обробляють персональні дані, необхідно оцінити правову підставу й заходи захисту; для адвокатської, нотаріальної, службової та іншої таємниці — дотримання спеціальних вимог.

Установа визначає особу або підрозділ, відповідальний за облік дозволених систем ШІ. Реєстр має містити назву й версію інструмента, призначення, дозволені функції, категорії даних, коло користувачів, основні обмеження, дату затвердження та наступного перегляду.

Перед підключенням системи ШІ до внутрішніх документів необхідно перевірити, чи створює вона копії, пошукові індекси або інші похідні масиви даних. Права доступу до таких матеріалів мають відповідати правам доступу до першоджерел. Видалення початкового документа повинно супроводжуватися перевіркою збережених копій та індексів відповідно до встановленого порядку.

Перед використанням системи слід перевірити налаштування пам’яті, персоналізації та доступу до підключених інформаційних ресурсів. Відомості, отримані під час виконання одного завдання, не повинні неправомірно використовуватися системою в інших справах або розкриватися іншим користувачам.

Якщо система використовується кількома установами, порядок ведення спільного реєстру та розподіл обов'язків визначаються компетентними суб'єктами відповідно до законодавства. Користувач повинен мати доступ до актуального переліку дозволених інструментів та правил їх застосування.

Перед вибором системи ШІ слід перевіряти юрисдикцію розробника, постачальника й оператора інфраструктури, відомості про кінцевих бенефіціарних власників, місце обробки та зберігання даних, застосовне право й санкційні обмеження. Для судової системи України зв’язок таких систем із державою-агресором є неприйнятним безпековим ризиком. Законодавчі заборони застосовуються відповідно до їхнього змісту й обсягу.

Цифровий суверенітет судової влади передбачає належний контроль над судовими даними, інфраструктурою, адміністративним доступом і ключами шифрування, можливість незалежного аудиту, зміни постачальника та забезпечення безперервності основних судових функцій. Саме розміщення серверів в Україні не гарантує виконання всіх цих умов.

6.4. Дії в разі помилкового передання даних

Виявивши ненавмисне завантаження захищеної інформації, працівник має припинити подальше використання системи для цього завдання, повідомити визначену установою відповідальну особу, зберегти технічні відомості про подію відповідно до правил установи та виконати процедури локалізації інциденту. За можливості варто ініціювати видалення інформації у постачальника й перевірити, чи має третя особа доступ до вмісту. Терміновість дій визначають законодавство та внутрішній порядок реагування.

Замовчування помилки збільшує її можливі наслідки. Відповідальна особа встановлює характер переданих відомостей, коло осіб, яких стосується інцидент, правові обов’язки повідомлення та заходи, необхідні для запобігання повторенню. Результат розгляду інциденту може бути використаний для вдосконалення правил доступу і навчання без втручання у незалежність суддів.

У разі розголошення інформації клієнта або інших осіб питання про їх повідомлення та інформування компетентних органів вирішується відповідно до законодавства, професійних обов’язків і характеру інциденту.

7. Перевірка результатів і реальний людський контроль

7.1. Перевірка правових тверджень

Перед включенням результату ШІ до довідки, огляду судової практики, листа або процесуального документа користувач повинен звірити кожне істотне фактичне й

правове твердження. Належна перевірка включає існування акта або рішення, правильність номера й дати, чинну редакцію норми на потрібний період, дослівність цитат, відповідність переказу оригіналу, релевантність обставин справи та актуальність правової позиції.

Пошук законодавства України здійснюють за офіційним порталом Верховної Ради України. Повні тексти судових рішень звіряють із Єдиним державним реєстром судових рішень або іншими офіційними джерелами; узагальнення правових позицій мають допоміжний характер. Для рішень Європейського суду з прав людини використовують HUDOC, для права ЄС — EUR-Lex, для практики Суду ЄС — CURIA. Якщо електронний ресурс містить неповну версію документа, висновок має бути обмежений обсягом перевіреного матеріалу.

Справу, яку ШІ наводить як аналогію, потрібно перевірити за фактичними обставинами, предметом спору, процесуальною стадією та питанням права. Не кожне формулювання мотивувальної частини є правовим висновком щодо застосування норми в подібних правовідносинах. Перед посиланням необхідно також перевірити можливий відступ або зміну законодавства.

7.2. Перевірка перекладів і стислих викладів

Для перекладу важливих правових документів варто звіряти власні назви, статті, реквізити, терміни «shall», «should» і «may», межі винятків та застереження автора. Переклад для попереднього ознайомлення не має автоматично набувати статусу офіційного перекладу. У разі використання документа для мотивування судового рішення слід звертатися до автентичного тексту й належної офіційної версії, якщо така існує.

Підготовка стислого викладу за допомогою ШІ передбачає відбір інформації. Система може пропускати застереження, змінювати порядок аргументів або надавати різного значення тим самим обставинам. Кожне істотне твердження, використане для професійного висновку, потрібно звірити з конкретним місцем оригіналу. Перевірка має охоплювати точність і повноту викладу.

Автоматично підготовлений виклад матеріалів справи може використовуватися лише в межах, дозволених законодавством і професійними правилами, та не замінює їх безпосереднього дослідження суддею.

7.3. Зміст людського контролю

Людський контроль передбачає розуміння мети, доступ до вихідних даних, компетентність, достатній час, право змінити або відхилити результат і здатність пояснити прийняте рішення. Для інструментів, що автоматично виконують операції,

потрібна також можливість зупинити їх до настання юридично значущих наслідків. Погодження результату за відсутності цих умов є формальним.

Якщо використання ШІ для відповідного професійного завдання є допустимим, користувачу варто спочатку самостійно визначити істотні питання та критерії оцінки. Після отримання результату ШІ необхідно перевірити, чи не змінилися висновки через вибірковий добір інформації, приховані припущення або спосіб представлення рекомендацій системи.

Під час тестування та регулярного використання системи доцільно перевіряти здатність користувачів виявляти помилкові результати, відхиляти їх і виправляти неточності. Для допоміжних адміністративних завдань можуть аналізуватися узагальнені та знеособлені показники виявлення й виправлення помилок. Таке оцінювання не повинно використовуватися для контролю змісту судових рішень або професійного судження конкретного судді.

7.4. Що не підтверджує достовірності

До достатньої перевірки не належать збіг відповідей кількох моделей, посилання на популярність сервісу, відсутність попереджень у його інтерфейсі, впевнений стиль відповіді, автоматична оцінка точності та випадкове відкриття кількох джерел із великого списку. Зіставлення відповідей різних моделей може допомогти виявити суперечності та пропущені аргументи, але не замінює самостійної перевірки першоджерел. У серйозному правничому дослідженні необхідно прямо зазначати, які матеріали повністю прочитано, які переглянуто частково, що залишилося неперевіреним та як це обмежує висновок.

8. Ризики для прав людини та оцінка впливу

8.1. Коли потрібна окрема оцінка

Оцінку ризиків доцільно проводити перед впровадженням інструмента, який використовується у судових установах системно, працює з чутливими даними, впливає на рух справ, доступ до інформації, можливість подати документи або становище учасників процесу. Зміна моделі, її постачальника, набору даних, функцій чи середовища розгортання може вимагати повторного оцінювання.

Для оцінювання впливу ШІ на права людини, демократію та верховенство права можуть використовуватися матеріали HUDERIA Ради Європи. Методологію схвалено Комітетом міністрів 26 лютого 2025 року, а модель контекстного аналізу ризиків COBRA — 25 лютого 2026 року.

HUDERIA: Methodology and Model (2026) передбачає вивчення контексту застосування системи, оцінювання ризиків і наслідків, залучення заінтересованих

сторін, визначення запобіжних заходів та подальший перегляд результатів. Для судової системи цю методологію слід застосовувати з урахуванням незалежності суддів та законодавства України.

Оцінювання системи, яка може впливати на права особи, повинно охоплювати можливість перевірити її результат, з'ясувати істотні підстави прийнятого рішення та скористатися передбаченими законом засобами захисту. Якщо технологія унеможливлює таку перевірку, відповідний ризик слід встановити до її впровадження.

Для систем, які обробляють персональні дані, доцільно окремо оцінювати їхній вплив на захист таких даних (DPIA), зокрема ризики повторної ідентифікації, неправомірного доступу та транскордонного передавання інформації.

8.2. Питання для оцінювачів

Опис системи має пояснювати, для яких завдань її розгортають, чому обрано саме ШІ, на яких матеріалах перевірено якість, хто може змінювати налаштування, де обробляються дані та як система поводиться за невизначеності. Установі слід визначити категорії осіб, на яких може вплинути помилка, включно з дітьми, особами з інвалідністю, військовослужбовцями, внутрішньо переміщеними особами та людьми без доступу до цифрових послуг.

Окремо досліджують ризики різних мов і юридичних термінологій, нерівність результатів, можливість неправомірного профілювання, небезпеку надмірної довіри, втрати конфіденційності, залежності від постачальника та помилок після оновлення. Для інструментів судової адміністрації важливо перевірити, чи не створює система прихованого впливу на розподіл справ або інші процедури, для яких закон встановлює спеціальний порядок.

Використання цифрових технологій для розподілу справ має забезпечувати дотримання встановлених законом правил визначення складу суду. Критерії розподілу та перерозподілу справ повинні бути визначені заздалегідь, а результати їх застосування — доступними для перевірки в установленому порядку. Доцільно передбачити незалежний технічний аудит, фіксацію змін алгоритму й налаштувань, можливість встановити підстави відступу від результату автоматизованого розподілу та перевірити правомірність такого відступу. Системи аналізу навантаження не повинні створювати прихованих механізмів впливу на визначення складу суду або здійснення суддівських повноважень. Ці гарантії мають значення для будь-якої автоматизованої системи розподілу справ незалежно від того, чи використовує вона ШІ.

8.3. Практичне рішення за результатами оцінки

Після оцінювання відповідальна установа визначає статус: випробування на знеособлених або синтетичних даних; обмежене випробування з додатковими гарантіями; штатне застосування в затверджених межах; відкладення або відмова. Для кожного дозволеного сценарію потрібно чітко визначити відповідальну особу, спосіб перевірки якості, умови зупинення системи та строк повторного оцінювання.

Якщо система впливає на основоположні права, особливо важливими є прозорість її призначення, документування ризиків, доступність людського контролю і засобів захисту. Рішення про впровадження має ґрунтуватися на оцінці фактичних можливостей і ризиків, без автоматичного перенесення класифікацій іноземного законодавства на українську установу.

9. Прозорість, документування та підзвітність

9.1. Інформація для суспільства

Судовим установам доцільно оприлюднювати й регулярно оновлювати інформацію про використання ШІ, зокрема у формі заяви про прозорість. У ній варто зазначати затверджені інструменти, дозволені функції, основні обмеження, механізми людського контролю, відповідальний підрозділ, порядок повідомлення про помилки та дату останнього перегляду. Публічний опис не повинен розкривати персональні дані, таємницю ухвалення судових рішень або відомості, поширення яких створює загрозу інформаційній безпеці.

Прикладом інституційного забезпечення прозорості є Заява судової влади Англії та Уельсу щодо використання ШІ в судовій діяльності від 9 жовтня 2026 року, яка визначає підходи до використання технологій, управління ними, забезпечення необхідних гарантій та перегляду відповідних правил.

9.2. Повідомлення в конкретному провадженні

Питання про обов’язок учасника чи суду повідомити про застосування ШІ вирішується за процесуальним законом, професійними правилами та іншими застосовними актами. Рекомендація CEPEJ щодо прозорості не утворює в Україні нового процесуального обов’язку. Учасник не повинен втрачати процесуальні права через саму обставину використання ШІ. Значення мають достовірність доказів і правових посилань, добросовісність та виконання встановлених законом вимог.

Пункти 38–39 Керівних принципів CEPEJ щодо використання генеративного ШІ в судах рекомендують визначити порядок контролю за використанням таких технологій учасниками проваджень і передбачити в процесуальних правилах обов’язок повідомляти про їх застосування під час підготовки справи.

Запровадження відповідного процесуального обов'язку в Україні потребує належної правової підстави.

Інший підхід запропоновано у фінальній доповіді Ради з питань цивільного правосуддя Англії та Уельсу від 29 жовтня 2026 року: не запроваджувати нового обов'язку професійних представників декларувати використання ШІ під час підготовки процесуальних документів, зберігаючи їхню відповідальність за точність і достовірність таких документів.

За відсутності спеціального обов'язку учасник провадження може добровільно повідомити про використання ШІ. Таке повідомлення доцільне, якщо технологія істотно вплинула на зміст документа або спосіб опрацювання доказових матеріалів. Суто технічні операції, зокрема перевірка правопису та форматування, зазвичай не потребують окремого повідомлення.

Приклад добровільного повідомлення:

«Під час підготовки документа ШІ використано для [конкретне завдання]. Фактичні твердження перевірено за такими джерелами: [перелік джерел]. Правові посилання та цитати звірено з оригіналами. За зміст документа відповідає особа, яка його підписала».

Повідомлення має точно відображати виконані перевірки. Загальна позначка «перевірено людиною» не підтверджує достовірності документа. Добровільне розкриття використання ШІ не є самостійною підставою для негативного процесуального висновку; можливі порушення оцінюються за законом.

9.3. Службове документування

Для інструментів, що працюють з великими масивами даних або виконують кілька дій, доцільно фіксувати їх призначення, версію, уповноваженого користувача, час операції, тип оброблених даних, результати перевірки та інциденти. Обсяг журналювання визначається метою безпеки, законодавством про дані та гарантіями незалежності суддів. Надмірне збирання запитів і робочих нотаток може створювати нові ризики.

Журнали інформаційних систем можуть розкривати відомості про підготовку судового рішення навіть без доступу до його тексту: час створення і редагування проєкту, послідовність змін, обмін файлами між суддями та характер звернень до допоміжних сервісів. Такі відомості потребують захисту з урахуванням незалежності суддів і таємниці ухвалення судового рішення. Технічне журналювання слід обмежувати визначеною законною метою, необхідним обсягом даних, колом уповноважених осіб і строком зберігання. Використання журналів для

неправомірного профілювання суддів, встановлення їхньої позиції у конкретній справі або реконструкції змісту наради має бути виключено.

Наявність журналу не підтверджує правильність результату. Ведення журналу використання ШІ не усуває встановлених законодавством і професійними стандартами обмежень щодо його застосування. Для змістовної перевірки потрібні першоджерела та встановлений порядок контролю. Строк зберігання записів визначається з урахуванням правових підстав та обґрунтованих потреб установи.

10. Кібербезпека, приховані інструкції та агентні системи

10.1. Загрози під час роботи з файлами та мережевими ресурсами

Модель може отримати шкідливу інструкцію через електронний лист, вебсторінку, вкладений документ, прихований текст у PDF або опис елемента інтерфейсу. Така інструкція іноді спонукає систему приховати джерело, змінити висновок, відкрити зовнішнє посилання або передати дані сторонньому сервісу. Приклади подібних ризиків розглядають настанови CEPEJ щодо генеративного ШІ в судах, зокрема пункт 40.

Доцільно відокремлювати інструкції користувача від змісту матеріалів, які аналізує система. Зовнішні документи слід трактувати як дані. Перед використанням інструментів, що можуть виконувати команди, потрібні технічні обмеження, ізоляція недовірених вкладень і тестування стійкості до прихованих інструкцій. Робота з файлами невідомого походження повинна проходити за правилами кібербезпеки установи.

Під час опрацювання зовнішніх документів доцільно перевіряти відповідність видимого змісту документа тексту, який отримує система ШІ, зокрема виявляти прихований текст, невидимі шари та сторонні інструкції. Така перевірка доповнює технічні обмеження повноважень системи.

У разі виявлення в поданому до суду документі прихованих інструкцій, спрямованих на зміну поведінки системи ШІ, доцільно зберегти оригінал документа, зафіксувати виявлені розбіжності та припинити небезпечну автоматизовану обробку. Правова оцінка таких дій здійснюється відповідно до процесуального закону з урахуванням їхньої мети, характеру та обставин виявлення.

Під час планування кіберзахисту доцільно враховувати Рекомендації з кіберзахисту інформаційно-комунікаційних систем, які використовують технології ШІ, затверджені наказом Адміністрації Держспецзв’язку від 23 лютого 2026 року № 154.

10.2. Мінімальні повноваження агентів

Агенту слід надавати доступ лише до ресурсів, необхідних для конкретного завдання, протягом обмеженого часу. Бажано розділити права читання й зміни, заборонити непотрібні мережеві адреси, визначити граничну кількість операцій та технічні обмеження. Надсилання листів, публікація матеріалів, зміна реєстрів, видалення файлів і передання захищених відомостей потребують окремого правового та організаційного контролю.

Для дій із юридичними наслідками доцільно застосовувати попереднє підтвердження уповноваженою особою після перегляду повного змісту операції. Технічне підтвердження не замінює передбаченого законом підпису, компетенції чи процесуальної форми. Після виконання завдання доступ агента слід припинити, а результати перевірити. До початку роботи необхідно передбачити можливість скасування помилкових операцій або усунення їхніх наслідків, наскільки це технічно та юридично можливо.

Підтвердження дії має стосуватися її фактичного змісту: адресата, документа, обсягу даних і можливих наслідків. Загальне погодження мети роботи агента не повинно вважатися дозволом на виконання будь-яких наступних операцій.

Особисті ключі електронного підпису, паролі та інші захищені засоби автентифікації користувача не слід передавати агентним системам.

Підписання й подання процесуальних документів здійснюються відповідно до законодавства після перевірки остаточного тексту уповноваженою особою.

10.3. Інциденти та безперервність роботи

Судовим установам доцільно передбачити порядок негайного обмеження або зупинення системи ШІ у разі порушення інформаційної безпеки, виявлення критичних помилок чи втрати контролю над її роботою. Необхідно визначити відповідальних осіб, канали повідомлення про інциденти, процедури локалізації наслідків та відновлення доступу до даних.

Плани безперервності роботи мають враховувати можливість раптового припинення послуг постачальником, втрати зв'язку, кібератаки, зміни умов користування та недоступності інформаційних систем. Слід передбачити резервні способи прийняття документів, доступу до необхідних матеріалів, проведення судових засідань і забезпечення виконання інших основних функцій суду відповідно до законодавства.

Можливість відновлення даних і продовження роботи без участі попереднього постачальника доцільно перевіряти під час практичних навчань. Для України ці заходи мають особливе значення в умовах війни та загроз критичній інфраструктурі.

11. Добір, перевірка та впровадження інструментів у судах

11.1. Починати із завдання

Ініціатор впровадження описує проблему, яку потрібно вирішити: скоротити час пошуку відкритих рішень, підвищити доступність публічної інформації, поліпшити якість перекладу чи автоматизувати повторювану технічну дію. До вибору ШІ слід порівняти звичайні пошукові системи, шаблони, правила й інші доступні способи. Придбання технології заради самого факту її застосування не є достатнім обґрунтуванням витрат і ризиків.

11.2. Попередня перевірка постачальника

Потрібно з’ясувати умови обробки даних, місце розміщення інфраструктури, участь субпідрядників, можливість аудиту, реагування на інциденти, строки зберігання, порядок видалення, ліцензійні обмеження, захист від використання запитів для навчання та можливість перенесення даних до іншого сервісу. Окремо слід перевірити контроль версій, повідомлення про оновлення моделі та спосіб відновлення попереднього стану.

Під час оцінювання постачальника доцільно враховувати відповідність застосовним стандартам управління якістю. Зокрема, Імплементаційним рішенням Комісії (ЄС) 2026/2274 від 12 жовтня 2026 року оприлюднено посилання на гармонізований стандарт EN 18286:2026 щодо системи управління якістю для цілей застосування AI Act.

Залежно від призначення система повинна забезпечувати можливість перевірки джерел, відокремлення знайденого тексту від автоматично сформованого викладу, позначення невизначеності та належного обмеження доступу. Вартість підписки не є показником відповідності цим умовам.

Доцільно оцінювати повну вартість використання системи, обсяг гарантій і відповідальності постачальника, умови технічної підтримки та можливість припинення користування без втрати необхідних матеріалів.

11.3. Випробування та критерії якості

Доцільно розпочинати з обмеженого набору завдань і безпечних тестових даних. Для кожного сценарію потрібно визначити кількісні й якісні показники: повноту пошуку, точність посилань, частку виправлень, час фахової перевірки, результати безпечного тестування захисту даних і контролю доступу, зрозумілість відповідей, доступність для людей із різними потребами. Необхідно тестувати також складні випадки: неоднорідну судову практику, застарілі редакції, багатомовні документи, неточні скани та приховані інструкції. Випробування слід проводити на законно

підготовлених тестових матеріалах із заздалегідь визначеними очікуваними результатами. Реальні витоки захищених даних не можуть бути способом перевірки безпечності системи.

До початку випробування установа затверджує методику тестування, допустимі межі помилок, критерії успішності та підстави негайного припинення роботи системи. Критичними ризиками є, зокрема, витік захищених даних, порушення прав доступу, виконання несанкціонованих дій і формування істотно недостовірних результатів, здатних спричинити серйозне порушення прав людини, або систематичне повторення інших істотних помилок.

За результатами випробування складається звіт із зазначенням мети випробування, використаних тестових даних, фактичних показників якості, виявлених помилок, невирішених ризиків і підстав для допуску або відмови. Доцільно оприлюднювати узагальнені висновки без захищеної інформації. Рішення про регулярне використання системи ухвалює компетентний суб'єкт із визначенням дозволених функцій, умов контролю, підстав зупинення та строку наступного перегляду. Істотні зміни системи потребують повторної перевірки.

11.4. Управління змінами й незалежний перегляд

До початку регулярного використання ШІ установа визначає відповідальних за технічне адміністрування, захист даних, навчання користувачів, перевірку якості та реагування на інциденти.

До оцінювання систем, які можуть впливати на судову діяльність, доцільно залучати представників суддівського корпусу, фахівців з інформаційної безпеки та інших компетентних осіб. Зауваження щодо незалежності суддів, таємниці ухвалення рішень і процесуальних прав учасників потрібно розглянути до прийняття рішення про впровадження.

Рішення ухвалює уповноважений суб'єкт у межах своєї компетенції. Порядок використання системи має передбачати перегляд дозволених функцій, реагування на скарги та припинення застосування в разі виявлення неприйнятних ризиків.

Організаційні й технічні заходи щодо використання ШІ мають бути пропорційними рівню ризику та враховувати ресурсні можливості установи. Тестування, аудит, оцінювання ризиків і ведення реєстрів систем доцільно здійснювати централізовано, якщо це відповідає визначеному законодавством розподілу повноважень.

ЧАСТИНА III. ПРОФЕСІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ

12. Судді та присяжні

12.1. Межі використання за статтею 16 Кодексу суддівської етики

Для судді вирішальним є фактичний характер завдання. Допустимість використання ШІ суддею визначається з урахуванням усіх умов, передбачених статтею 16 Кодексу суддівської етики, текст якої викладено в пункті 1.1 цих Рекомендацій. Допустимість сценарію в іноземних настановах не означає, що його дозволено судді України. Практичні приклади мають застосовуватися з урахуванням цього обмеження.

Суддя самостійно визначає, які обставини мають значення, оцінює докази, обирає і тлумачить норми права, перевіряє правові позиції, розглядає доводи сторін та формує мотиви рішення. Формування ШІ висновку щодо вирішення справи з наступним його затвердженням суддею не узгоджується з обмеженнями, встановленими статтею 16 Кодексу суддівської етики.

Присяжні під час здійснення правосуддя не повинні використовувати ШІ для оцінки доказів, формування висновків щодо вирішення справи або в інший спосіб, що може вплинути на їхню незалежність і неупередженість чи порушити таємницю ухвалення судового рішення.

12.2. Допоміжні завдання

За дотримання законодавчих і внутрішніх обмежень можуть використовуватися пошук і систематизація відкритого законодавства та судової практики, підготовка тематичних списків джерел, переклад публічних іноземних матеріалів для ознайомлення, формальна перевірка тексту, побудова бібліографії, організація навчальної діяльності та робота з відкритими статистичними даними. Кожний правовий висновок суддя перевіряє за першоджерелами.

Технічна організація матеріалів справи — індексація, виявлення дублікатів, хронологічне розміщення документів — потребує додаткової обережності. Таке завдання не повинно перетворюватися на оцінювання належності, допустимості, достовірності або доказової сили матеріалів. Перед обробкою визначають допустимість використання конкретних даних і затвердженої системи. За відсутності необхідних умов завдання виконують звичайними засобами без ШІ.

12.3. Дії, які виходять за межі технічної допомоги

Суддя не використовує ШІ для визначення результату справи, формування мотивів рішення, оцінювання доказів, юридичної кваліфікації обставин конкретної справи, вирішення питання про відступ від практики Верховного Суду або аналізу доводів сторін із метою ухвалення рішення. Недопустимим є також використання технології для розкриття таємниці ухвалення судового рішення, оцінювання достовірності

свідчень за мімікою чи голосом або прогнозування рішення конкретного судді з метою впливу на нього.

Алгоритмічний вплив можливий через порядок показу матеріалів, приховування альтернатив, позначення одного варіанта як рекомендованого або використання показників нібито високої впевненості системи. Такі функції необхідно оцінювати з погляду незалежності суддів та меж використання ШІ, установлених статтею 16 Кодексу суддівської етики. Технічне оформлення інтерфейсу не повинно спонукати суддю до прийняття визначеного системою рішення.

Перевірка повноти юридичної аргументації за допомогою моделі становить окремий ризик: визначення істотності доводів належить до суддівської діяльності. ШІ може використовуватися для технічного та мовного редагування підготовленого суддею тексту з дотриманням статті 16 Кодексу суддівської етики та встановлених обмежень щодо обробки інформації, якщо таке редагування не змінює юридичного змісту документа. Кожну запропоновану зміну суддя перевіряє самостійно. Передання проєктів неухвалених судових рішень або їхніх фрагментів до систем ШІ потребує окремої оцінки допустимості відповідної обробки інформації. Дозвіл на службове використання системи ШІ не є дозволом на обробку таких матеріалів. За будь-якого способу використання ШІ має бути забезпечено дотримання таємниці ухвалення судового рішення.

12.4. Незалежність і добровільність

Використання ШІ не може бути способом управлінського тиску на зміст судової діяльності. Суддя повинен мати реальну можливість працювати без відповідного інструмента й не бути зобов'язаним обґрунтовувати відмову погодитися з алгоритмічною пропозицією. CEPEJ приділяє цим гарантіям окрему увагу в пункті 58 своїх настанов.

Службові журнали й показники ефективності застосовують для законних потреб кібербезпеки та організації роботи з додержанням спеціальних гарантій. Вони не мають перетворюватися на інструмент аналізу внутрішнього переконання, змісту наради суддів або очікуваної позиції судді у конкретній справі.

12.5. Прозорість і таємниця ухвалення рішення

Розкриття інформації про використання ШІ суддею здійснюється з урахуванням законодавства, незалежності суддів і таємниці ухвалення судового рішення. Пункт 61 Керівних принципів CEPEJ щодо використання генеративного ШІ в судах передбачає рекомендації з документування його застосування під час підготовки судових рішень. Для суддів України ці положення враховуються з дотриманням обмежень статті 16 Кодексу суддівської етики. Загальні правила прозорості

наведено у розділі 9. Відомості про нараду суддів, внутрішнє переконання та іншу захищену інформацію розголошувати не допускається.

12.6. Суддівський контроль за адміністративними актами, прийнятими в автоматичному режимі

Під час розгляду спору про акт, ухвалений в автоматичному режимі, суд перевіряє законну підставу, компетенцію органу, фактичні дані, критерії прийняття рішення, дотримання передбаченої процедури, мотивування та ефективність засобів захисту. Застосування ШІ може створювати додаткові питання щодо походження даних, можливості їх виправлення, ролі людини й можливості незалежної перевірки результату.

Виняток із заслуховування для актів в автоматичному режимі не скасовує інших процесуальних гарантій. У відповідних випадках стаття 8 Закону про захист персональних даних може мати значення для з'ясування механізму обробки.

В адміністративному судочинстві правомірність акта, прийнятого в автоматичному режимі, перевіряється за критеріями частини другої статті 2 КАС України. Обов'язок доказування його правомірності покладається на суб'єкта владних повноважень відповідно до частини другої статті 77 КАС України. Складність алгоритму або обмежений доступ до інформації не звільняють орган від цього обов'язку. Суд перевіряє підстави, використані дані та критерії прийняття акта з дотриманням установлених законом гарантій захисту інформації.

Посилання адміністративного органу на комерційну таємницю постачальника системи або технічну складність алгоритму не повинно позбавляти особу можливості ефективно оспорити рішення. Питання доступу до відповідної інформації вирішується судом у межах його процесуальних повноважень із дотриманням установлених законом обмежень.

12.7. Дослідження цифрових доказів, створених або змінених за допомогою ШІ

Під час дослідження цифрових доказів, створених або змінених за допомогою ШІ, суд керується відповідним процесуальним законом. У цивільному судочинстві оцінку доказів та порядок подання електронних доказів регулюють статті 89 і 100 ЦПК України; у господарському — статті 86 і 96 ГПК України; в адміністративному — статті 90 і 99 КАС України. У кримінальному провадженні застосовуються, зокрема, статті 94 і 99 КПК України щодо оцінки доказів та документів як джерел доказів. Порядок дослідження матеріалів, перевірки їхньої справжності та призначення експертизи визначається відповідним процесуальним законом.

За наявності обґрунтованих сумнівів щодо автентичності матеріалу можуть досліджуватися його походження, початковий файл, метадані, історія отримання та перетворень, відповідність іншим доказам і технічна можливість заявленої маніпуляції. Слід розрізняти звичайне технічне опрацювання, зокрема перетворення формату або транскрибування, та використання ШІ, яке змінює зміст або доказове значення матеріалу.

Застосування криптографічного хешування може підтвердити незмінність файлу після фіксації його контрольного значення, але не доводить достовірності змісту на момент створення. Результати детекторів синтетичного матеріалу, цифрові позначки та висновки експертів підлягають оцінці за процесуальними правилами. Якщо доказ може мати вирішальне значення, суд має приділити належну увагу конкретним сумнівам щодо його справжності, зберігаючи право учасників висловитися щодо відповідних матеріалів і методів їх перевірки.

Використання ШІ під час створення або обробки матеріалу не є самостійною підставою для визнання доказу недопустимим. Так само припущення про можливість цифрової підробки не звільняє суд від оцінки справжнього доказу.

12.8. Контрольні запитання судді

Чи відповідає завдання статті 16 Кодексу суддівської етики? Чи збережено мою незалежність і неупередженість? Чи не стосується використання ШІ оцінки доказів і процесу ухвалення рішення? Чи здійснюю я самостійно оцінювання доказів, тлумачення права та формування мотивів рішення? Чи законно обробляються дані? Чи перевірено всі істотні фактичні та правові твердження за першоджерелами? Чи забезпечено збереження таємниці ухвалення рішення?

Якщо хоча б одну із зазначених умов не виконано або її виконання неможливо перевірити, від відповідного способу використання ШІ слід відмовитися.

13. Помічники суддів і працівники апаратів судів

13.1. Розмежування функцій

Працівники апарату забезпечують організаційні й допоміжні процеси судової діяльності в межах законодавства, посадових обов’язків та доручень уповноважених осіб.

Працівники Апарату Верховного Суду керуються Положенням про використання технологій штучного інтелекту, затвердженим наказом керівника Апарату Верховного Суду від 8 грудня 2025 року № 117. Пунктом 2 розділу ІІІ зазначеного Положення передбачено, зокрема, заборону автоматичного створення проєктів

судових рішень та інших процесуальних документів, а також опрацювання матеріалів судових справ, що містять персональні дані.

У Вищому антикорупційному суді Засади використання інструментів штучного інтелекту затверджено наказом від 19 грудня 2024 року № 56. Пунктами 4 і 6 розділу III Засад передбачено заборону завантаження службових документів ВАКС до інструментів ШІ та визначено, що норми цих Засад не поширюються на здійснення ВАКС правосуддя. Пунктом 6 також передбачено, що використання ШІ у судочинстві повинно ґрунтуватися на принципах незалежності суду та не впливати на об'єктивність судового процесу.

Положення про використання інструментів штучного інтелекту у Господарському суді Донецької області визначає правові та організаційні основи використання ШІ працівниками апарату цього суду.

Всеукраїнська асоціація працівників судів за підтримки Проєкту ЄС «Право-Justice» розробила Типове положення про використання технологій штучного інтелекту працівниками апарату суду, а також Дорожню карту та Гайд щодо впровадження відповідального використання цих технологій. Ці матеріали можуть враховуватися під час розроблення внутрішніх правил з дотриманням законодавства України та гарантій незалежності суддів.

Доцільними напрямами є аналіз публічної судової практики, підготовка оглядів за відкритими джерелами, технічне опрацювання статистики, пошук змін законодавства, переклад загальнодоступних документів, підготовка матеріалів для навчання, перевірка оформлення документів і підтримка довідкових сервісів. Кожне застосування потребує визначення категорій даних і меж інструмента.

13.2. Робота з матеріалами судової справи

Суддя не повинен обходити встановлені для нього обмеження щодо використання ШІ шляхом доручення відповідних завдань помічникові або іншому працівникові апарату суду. Помічник не може передавати системі оцінку доказів, визначення результату справи або формування мотивів рішення замість судді. Перед обробкою будь-яких матеріалів конкретної справи слід перевірити законність, службові повноваження, внутрішні правила та категорію інформації. Якщо спеціальний акт установи забороняє відповідну дію, технічна захищеність сервісу дозволу не створює.

Складені системою довідкові списки, хронології та огляди мають бути чітко відмежовані від процесуальних висновків судді. Автоматично підготовлений виклад матеріалів справи не може замінити їх дослідження суддею. Для робочих матеріалів важливо зберігати посилання на оригінал і позначати неперевірені відомості.

Використання ШІ секретарями судових засідань для допоміжних завдань не змінює встановленого процесуальним законом порядку фіксування судового засідання та оформлення процесуальних матеріалів.

13.3. Допомога відвідувачам

Інформаційні чат-боти судів можуть надавати загальнодоступні відомості про роботу установи, порядок доступу до інформації та технічні способи подання документів. Користувача слід попередити, що на його запитання відповідає автоматизована система.

Порядок використання чат-ботів має передбачати можливість звернення до працівника суду. Чат-бот не уповноважений визначати перспективи конкретної справи, рекомендувати процесуальну стратегію або представляти автоматично сформовану відповідь як позицію судді. Для процесуальних повідомлень застосовується встановлений законом порядок.

13.4. Знеособлення й оприлюднення

Технології автоматичного знеособлення можуть допомагати знаходити прямі й непрямі ідентифікатори в судових рішеннях. Перед оприлюдненням результат потребує фахової перевірки уповноваженим працівником. Особливу увагу варто приділяти комбінаціям дати, посади, місця події, адреси, унікальної суми чи опису сімейних обставин. За потреби процедура повинна передбачати повторну перевірку іншою особою.

Під час знеособлення необхідно перевіряти також метадані файлу, приховані шари тексту, коментарі, історію редагування та інші відомості, що можуть залишатися доступними після візуального приховування персональних даних.

Для підвищення якості автоматизованого пошуку доцільно вдосконалювати структуровані метадані судових рішень, зокрема відомості про набрання ними законної сили, подальший перегляд, скасування та відступ від правових позицій. Автоматично сформовані анотації й огляди слід чітко відокремлювати від офіційних текстів судових рішень.

Використання відкритих судових рішень для автоматизованого оцінювання суддів або прогнозування рішень конкретного судді потребує особливої уваги до гарантій суддівської незалежності та недопущення неправомірного профілювання.

13.5. Коротка перевірка працівника

Перед роботою з ШІ слід відповісти на запитання: чи входить завдання до моїх обов’язків; чи затверджений інструмент для відповідних даних; чи не стосується він

суддівської функції; чи перевірено посилання й фактичні дані; чи потрібне спеціальне повідомлення отримувачу; чи маю інструкцію на випадок інциденту. Відсутність відповіді на питання про законність доступу є підставою звернутися до відповідальної особи до початку обробки.

14. Прокурори та органи досудового розслідування

14.1. Основні ризики

У діяльності прокурора ШІ може опрацьовувати дані кримінальних проваджень, матеріали про осіб, фінансові операції, службові відомості й цифрові докази. Помилки можуть впливати на застосування примусових заходів і процесуальну рівність сторін. До таких інструментів висуваються особливо високі вимоги щодо законності, захисту даних, відтворюваності результатів та можливості перевірки стороною захисту і судом.

Використання ШІ прокурорами має відповідати Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, зокрема вимогам законності, незалежності, неупередженості, професійної компетентності та конфіденційності.

Під час організації використання ШІ в органах прокуратури доцільно враховувати тематичне дослідження Консультативної ради європейських прокурорів щодо використання ШІ в роботі прокуратур (2025).

У жовтні 2026 року Консультативна рада європейських прокурорів визначила використання ШІ в роботі прокурорів темою спеціального Висновку № 22, підготовка якого запланована на 2027 рік.

14.2. Допоміжне використання

Можливі пошук офіційних правових джерел, аналіз оприлюдненої судової практики, підготовка навчальних матеріалів, переклад відкритих правових документів та узагальнення публічних даних. Використання ШІ для роботи з матеріалами досудового розслідування допускається лише за наявності належної правової підстави, затверджених інструментів, відповідного режиму доступу та заходів захисту.

Відповідно до статті 222 КПК України відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з письмового дозволу слідчого або прокурора в дозволеному обсязі. Перед використанням зовнішньої системи ШІ необхідно перевірити законність передання даних, режим доступу та умови їх обробки. Дозвіл на загальне службове використання інструмента не означає дозволу передавати йому матеріали кримінального провадження.

Прокурор самостійно визначає фактичну й правову основу процесуального рішення, перевіряє всі джерела та несе передбачену законом відповідальність. Неприйнятним є формальне погодження автоматично сформованої правової кваліфікації або висновку щодо обґрунтованості підозри чи обвинувачення, якщо прокурор не здійснив власного фахового аналізу.

14.3. Цифрові докази та матеріали, опрацьовані ШІ

Якщо матеріал збирався, очищувався, розпізнавався, класифікувався або змінювався за допомогою ШІ, слід зберігати інформацію про його походження, початковий стан, застосовані перетворення та спосіб перевірки. Результат автоматичного аналізу варто чітко відрізняти від оригінального доказового матеріалу. Коли процесуальний закон вимагає відповідної форми, вона зберігає обов’язкове значення.

Якщо сторона обвинувачення використовує результати автоматизованого аналізу як матеріали, що мають значення для доказування, необхідно забезпечити можливість їх перевірки відповідно до кримінального процесуального закону. Істотне значення можуть мати відомості про використаний інструмент, характер вхідних даних, здійснені перетворення, відомі обмеження та перевірки, проведені людиною. У випадках, передбачених законом, сторона захисту повинна мати належну можливість ознайомитися з такими матеріалами й оспорити їхню достовірність. Застосування ШІ не змінює встановленого законом обов'язку доказування та гарантій проти самообвинувачення. Обсяг розкриття відомостей визначається процесуальним законом з урахуванням законних обмежень доступу.

Синтетичні записи, підроблені зображення та голосові повідомлення потребують уваги до автентичності. Висновок про достовірність не можна робити винятково за враженням від відео чи результатом програми-детектора. Доцільно перевіряти метадані, ланцюг зберігання, технічні ознаки змін і незалежні джерела. За необхідності застосовуються процесуальні механізми експертного дослідження.

14.4. Представництво інтересів держави

ШІ може допомагати виявляти інформацію про можливі порушення інтересів держави за відкритими реєстрами та рішеннями. Підстави представництва прокурор повинен обґрунтувати відповідно до статті 23 Закону «Про прокуратуру», фактичних обставин і судової практики. Висновок системи про наявність «державного інтересу» не замінює встановленого законом аналізу.

14.5. Слідчі, дізнавачі та детективи

ШІ може застосовуватися для допоміжного пошуку й систематизації інформації, аналізу великих масивів даних та опрацювання цифрових матеріалів. Під час такого використання необхідно дотримуватися вимог КПК України щодо доказів, фіксування процесуальних дій і нерозголошення відомостей досудового розслідування. Результат роботи системи ШІ не замінює доказів та самостійної перевірки законних підстав для прийняття процесуального рішення.

15. Адвокати та інші професійні представники

15.1. Компетентність і незалежність

Адвокат може використовувати ШІ для підготовки структури власного дослідження, пошуку відкритих джерел, аналізу типових положень договорів, мовного редагування, перекладу й формування контраргументів. Результат перевіряється з урахуванням конкретного доручення клієнта, чинного законодавства й актуальної практики. Європейська професійна спільнота CCBE у настановах 2025 року виділяє обов'язки компетентності, конфіденційності, незалежності та належного інформування клієнта.

Пошукова модель може запропонувати неповний огляд справ або надати перевагу позиції користувача. Для значущого процесуального документа доцільно окремо перевірити наявність протилежної практики й найсильніші доводи іншої сторони. Юрист повинен усвідомлювати обмеження власної кваліфікації, якщо питання потребує спеціальної експертизи за межами звичайної правничої роботи.

Використання ШІ адвокатом має відповідати Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правилам адвокатської етики, зокрема вимогам компетентності, добросовісності, конфіденційності та пріоритету інтересів клієнта.

15.2. Адвокатська таємниця

Передання відомостей про клієнта зовнішній системі потребує перевірки вимог статті 22 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», підстав обробки персональних даних та гарантій постачальника. Використання матеріалів без належних правових і договірних гарантій може створити ризик розкриття адвокатської таємниці. Навіть якщо система технічно захищена, обробка має відповідати професійним правилам.

Для адвокатських об'єднань доцільно запровадити розмежування доступу за справами та клієнтами, перевірку постачальників, облік дозволених інструментів і процедури реагування на інциденти. Використання одного спільного робочого простору для матеріалів кількох клієнтів може створювати ризики випадкового змішування даних.

Якщо законодавство, професійні правила або договір вимагають згоди клієнта на відповідний спосіб обробки інформації, таку згоду необхідно отримати до передання даних системі ШІ.

15.3. Документи для суду

Перед підписанням процесуального документа адвокат перевіряє кожен нормативний акт, дату, судове рішення, цитату й фактичне твердження. Посилання на неперевірену автоматично сформовану позицію може призвести до помилки, а за відповідних обставин — до передбачених законом процесуальних чи професійних наслідків. Використання ШІ не є достатньою підставою для висновку про зловживання процесуальними правами; питання вирішується за змістом дій і застосовними нормами.

У разі виявлення судом або іншими учасниками сумнівного правового посилання адвокату доцільно невідкладно перевірити його за першоджерелом і, якщо помилку підтверджено, вжити заходів для її виправлення у встановленому процесуальному порядку. Пояснення суду надаються відповідно до процесуального закону та законних вимог суду в межах його повноважень. Правила оцінювання таких порушень наведено в розділі 19.

Порушення під час використання ШІ оцінюються з урахуванням чинних професійних обов'язків адвоката та передбачених законом підстав дисциплінарної відповідальності.

15.4. Відносини з клієнтом

Клієнту доцільно пояснювати використання ШІ, якщо воно може вплинути на конфіденційність, характер послуги, обсяг роботи або гонорар. У договорі можуть бути визначені категорії дозволених інструментів, обсяг даних, які передаватимуться, спосіб контролю та відповідальність сторін. Необхідність спеціального повідомлення суду визначається процесуальними та професійними правилами; універсального обов'язку такого повідомлення законодавство не встановлює.

Використання ШІ не звільняє адвоката від дотримання погоджених із клієнтом умов оплати. Якщо винагорода залежить від фактично витраченого часу, облік роботи має відповідати реальним діям адвоката та умовам договору.

Під час вирішення питання про відшкодування витрат на професійну правничу допомогу використання ШІ не є самостійною підставою для зменшення їхнього розміру. Співмірність витрат оцінюється за критеріями, встановленими

процесуальним законом, з урахуванням фактичного обсягу виконаної правником роботи.

15.5. Конфлікт інтересів і підзвітність

Використання ШІ не замінює перевірки наявності конфлікту інтересів. Підключення системи до матеріалів різних клієнтів не повинно створювати можливості використання інформації одного клієнта всупереч його інтересам на користь іншого.

Адвокатська практика потребує обмеження доступу до інформації різних клієнтів, захисту від несанкціонованого пошуку в загальних сховищах та належного журналювання адміністративних дій. У випадку зміни постачальника потрібно мати зрозумілий порядок повернення або видалення матеріалів. Працівники, помічники й стажисти повинні діяти за визначеними правилами доступу.

16. Експерти, свідки, перекладачі та особи, які надають пояснення

16.1. Судові експерти й спеціалісти

Експерт використовує ШІ в межах законодавства та застосовної методики. Висновок має ґрунтуватися на самостійному фаховому дослідженні експерта й відповідати процесуальним вимогам. Якщо ШІ істотно вплинув на дослідження, у висновку доцільно зазначити назву та призначення інструмента, характер вхідних даних, виконані перетворення, відомі обмеження, спосіб перевірки та можливість відтворення результату. Формальне підписання висновку, сформованого ШІ без проведення самостійного дослідження, є неприпустимим. Учасникам провадження забезпечуються передбачені законом можливості перевірки методики та результатів.

За відсутності спеціальної встановленої законом форми може використовуватися таке добровільне повідомлення:

«Під час дослідження використано [назва інструмента] для [конкретне завдання]. Отримані результати перевірено [спосіб перевірки]. Використання ШІ не замінило самостійного дослідження та професійних висновків експерта».

У фінальній доповіді Ради з питань цивільного правосуддя Англії та Уельсу від 29 жовтня 2026 року запропоновано запровадити спеціальну декларацію про використання ШІ, якщо воно сформувало зміст експертного висновку або вплинуло на нього, для забезпечення можливості належної перевірки експертного дослідження судом та іншою стороною.

Якщо ШІ не впливав на зміст дослідження, питання про необхідність повідомлення вирішується за застосовними правилами.

Особливі ризики виникають під час обробки фотографій, записів голосу, відео й біометричних характеристик. Результати автоматичного аналізу зовнішнього вигляду або «емоційного профілю» особи не є достатньою підставою для висновку про достовірність її показань. Алгоритмічні результати повинні підлягати критичній перевірці відповідно до завдання експертизи.

16.2. Свідки та інші учасники

Відомості, які свідок повідомляє суду про безпосередньо сприйняті обставини, мають ґрунтуватися на його власних спогадах. Використання генеративного ШІ для реконструювання подій, заповнення прогалин у пам'яті або створення припущень про факти може вплинути на достовірність повідомлюваної інформації.

Мовне редагування чи технічне оформлення тексту не повинні змінювати зміст відомостей та їхнє походження. У разі виникнення обґрунтованих сумнівів суд з'ясовує відповідні обставини за правилами процесуального закону. Саме використання технічного інструмента для оформлення пояснення не визначає наперед його доказового значення.

У зазначеній доповіді також запропоновано запровадити спеціальну декларацію свідка, який повідомляє про фактичні обставини, щодо відсутності впливу ШІ на зміст його письмових показань.

16.3. Перекладачі

Машинний переклад корисний для попереднього ознайомлення з публічними матеріалами. Перекладач, який виконує процесуальне завдання, повинен перевіряти точність, термінологію й контекст та дотримуватися встановленого законом порядку. Автоматичний переклад не набуває статусу належного процесуального перекладу через саме використання спеціалізованої програми.

17. Люди, які звертаються до суду без професійного представника

17.1. Для чого ШІ може бути корисним

Людина може використати ШІ, щоб зрозуміти загальне значення процесуальних термінів, знайти офіційний вебсайт суду, структурувати власні запитання до центру безоплатної правничої допомоги, скласти перелік потрібних документів і дізнатися, де перевірити положення процесуального закону. Для осіб із мовними чи комунікаційними труднощами технологія може допомагати ознайомлюватися із загальнодоступною інформацією.

17.2. Що слід перевіряти самостійно

ШІ може помилитися у визначенні строку звернення, судової юрисдикції, порядку сплати судового збору, вимог до підпису або способу подання доказів. Такі відомості потрібно перевіряти за чинними процесуальними кодексами, офіційними повідомленнями судів та, за потреби, у фахівців. Особливої уваги потребують строки, пропущення яких може мати незворотні наслідки.

Не рекомендується передавати загальнодоступним сервісам незнеособлені медичні документи, матеріали щодо дітей, приватне листування й іншу захищену інформацію. Якщо користувач не впевнений у правилах, варто звернутися до відповідного офіційного сервісу або правника, перш ніж завантажувати документи.

17.3. Інформаційна рівність

Судові установи повинні забезпечувати передбачені законодавством способи звернення до суду та доступу до інформації незалежно від використання особою ШІ. Під час запровадження автоматизованих сервісів доцільно зберігати можливість отримання допомоги від працівника, передбачати доступні формати інформації для людей з інвалідністю, перевіряти зрозумілість повідомлень і не створювати необґрунтованих процедурних переваг для користувачів певних технологій. Наявність у сторін різних приватних інструментів ШІ оцінюється з погляду процесуальних гарантій, а не як обов'язок суду усунути кожну технологічну відмінність між ними.

18. Юристи органів публічної влади та організацій у судових справах

18.1. Представництво органу в суді

Юрист органу влади може використовувати ШІ для пошуку публічної судової практики, перевірки структурної узгодженості проєкту процесуального документа, аналізу змін законодавства та підготовки довідок за відкритими матеріалами. Фактичну й правову позицію формує уповноважений представник з урахуванням вимог процесуального закону, зокрема обов’язку суб’єкта владних повноважень доводити правомірність свого рішення в передбачених законом випадках.

Висновок моделі про законність адміністративного акта не є доказом правомірності дій органу. Для автоматично прийнятого акта потрібно встановити застосовний правовий режим, законність джерел даних, порядок ухвалення, мотивування, можливість оскарження та, якщо застосовується ШІ, додаткові технологічні ризики.

18.2. Правники підприємств і громадських об’єднань під час підготовки до судового провадження та участі в ньому

Юристи підприємств і громадських об’єднань можуть використовувати затверджені інструменти для пошуку нетипових умов договорів, інвентаризації документів,

підготовки процесуальних хронологій і контролю строків. Потрібно дотримуватися вимог щодо захисту комерційної таємниці, персональних даних і прав інтелектуальної власності, умов договорів із постачальником та професійних обов'язків представника.

У договорі з постачальником ШІ доцільно передбачити гарантії недопущення несанкціонованого використання даних замовника для навчання моделей, визначити порядок залучення субпідрядників, видалення даних, повідомлення про інциденти, проведення аудиту та повернення документів після припинення користування. Якщо діяльність охоплюється сферою дії AI Act, застосовні європейські обов'язки слід визначати окремо з урахуванням статті 2 та строків застосування відповідних положень.

18.3. Нотаріальні документи, які використовуються в суді

Документи, посвідчені нотаріусом або підготовлені за його участю, можуть ставати доказами у судовій справі. Використання ШІ під час підготовки таких матеріалів потребує дотримання нотаріальної таємниці, вимог встановлення особи та перевірки дійсного волевиявлення. ШІ не може замінювати нотаріуса під час встановлення особи, перевірки її дієздатності, дійсного волевиявлення, повноважень представника та законності нотаріальної дії. Для протидії синтетичному голосу й зображенню важливо застосовувати передбачені законом способи встановлення особи й незалежні канали перевірки сумнівних повідомлень. Для інших завдань нотаріальної діяльності зберігають значення Рекомендації 2025 року.

18.4. Державні та приватні виконавці

ШІ може використовуватися для пошуку відкритої інформації, систематизації документів виконавчого провадження, контролю строків і підготовки типових документів. Виконавець самостійно перевіряє законні підстави для вчинення виконавчих дій, застосування заходів примусового виконання та дотримання прав сторін. Обробка даних про майно, доходи, рахунки та інших захищених відомостей здійснюється відповідно до встановленого законом режиму доступу.

18.5. Інші професійні учасники правових процедур

Медіатори, арбітри, третейські судді, арбітражні керуючі та правники системи безоплатної правничої допомоги можуть використовувати загальні положення цих Рекомендацій з урахуванням особливостей своєї діяльності. ШІ не повинен підміняти незалежного професійного судження, порушувати конфіденційності процедур або обмежувати права їхніх учасників.

Використання ШІ в системі безоплатної правничої допомоги має сприяти доступності правової інформації та не повинно підміняти гарантовану законом правничу допомогу або створювати додаткові перешкоди для її отримання.

19. Відповідальність і процесуальні наслідки помилок

19.1. Правове значення помилки

Законодавство визначає наслідки за характером конкретного порушення: неправдиві фактичні дані, порушення режиму інформації, неналежне виконання професійного обов'язку, недобросовісна процесуальна поведінка або завдання шкоди. Помилка системи ШІ не є самостійною підставою юридичної відповідальності користувача. Питання відповідальності вирішується відповідно до процесуального, дисциплінарного, цивільного чи іншого застосовного законодавства, з урахуванням фактичних обставин.

Подання документа, що містить вигадане рішення, необхідно оцінювати через зміст відповідної процесуальної норми й поведінку учасника. Необхідно розрізняти технічну описку, необачне посилання, свідоме введення суду в оману й інші обставини. Використання ШІ або припущення про автоматичне походження документа не є достатньою підставою для висновку про зловживання процесуальними правами, дисциплінарний проступок чи недобросовісність учасника. Правова оцінка залежить від характеру дій, обставин їх вчинення, наслідків і застосовних норм.

Відповідно до статті 4 Кодексу суддівської етики порушення встановлених ним правил етичної поведінки не можуть окремо бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Підстави дисциплінарної відповідальності судді визначено статтею 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а порядок притягнення до такої відповідальності встановлюється законом.

19.2. Як діяти після виявлення неточності

Якщо помилку виявлено до подання документа, її слід виправити до надсилання адресату. Після подання документа до суду виправлення здійснюється лише у спосіб, передбачений відповідним процесуальним законом. Залежно від характеру помилки та процесуальної стадії можуть використовуватися належні пояснення, уточнення або інші допустимі процесуальні засоби. Неформальна заміна чи вилучення вже поданого документа не повинна підміняти встановлену процедуру. Виправлення фактичної або правової неточності не усуває автоматично можливих наслідків попереднього порушення; відповідне питання вирішується за законом.

19.3. Справедливий розгляд і пропорційність реагування

Реагування на недостовірні правові посилання має відповідати характеру порушення та вимогам процесуального закону. Значення мають істотність помилки, добросовісність і професійний статус учасника, можливість виявлення та виправлення неточності, поведінка після її встановлення та наслідки для провадження.

З урахуванням цих обставин суд може з'ясовувати причини недостовірних посилань, надавати можливість виправити помилки та застосовувати інші передбачені процесуальним законом засоби реагування. За наявності законних підстав суд може визнавати відповідні дії зловживанням процесуальними правами або постановляти окрему ухвалу відповідно до статті 249 КАС України, статті 262 ЦПК України чи статті 246 ГПК України.

19.4. Відповідальність держави та право на відшкодування шкоди

Використання ШІ в діяльності судових установ не змінює встановлених законом підстав відповідальності держави за незаконні рішення, дії чи бездіяльність її органів і посадових осіб. Ці Рекомендації не встановлюють нових підстав відповідальності або відшкодування шкоди.

Стаття 56 Конституції України гарантує право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями або бездіяльністю відповідних органів та їхніх посадових і службових осіб під час здійснення повноважень.

Статті 1173 і 1174 ЦК України регулюють відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади та їхніх посадових або службових осіб. Стаття 1176 ЦК України встановлює спеціальні правила відшкодування шкоди, завданої органами досудового розслідування, прокуратури та судом. У передбачених законом випадках застосовується Закон України № 266/94-ВР.

Повідомлення про технічний інцидент через канал установи не замінює процесуальних засобів захисту або звернення з вимогою про відшкодування шкоди в установленому законом порядку.

Пункт 76 Керівних принципів CEPEJ(2025)18Final рекомендує забезпечувати відповідальність держави за шкоду, спричинену судовими помилками або збоями генеративного ШІ, відповідно до чинних принципів державної відповідальності. Автономність або технічна складність системи не повинні перешкоджати отриманню належного відшкодування.

ЧАСТИНА IV. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

20. Практичні сценарії для судової системи

Наведені сценарії застосовуються з урахуванням професійної ролі користувача, правового режиму інформації та спеціальних обмежень, зокрема передбачених статтею 16 Кодексу суддівської етики.

Сценарій 1. Пошук актуальної судової практики

Мета: підготувати перелік судових рішень за конкретним питанням права. Дані: відкриті рішення та нормативні акти. Порядок: сформулювати питання; визначити період і юрисдикцію; отримати попередній список; перевірити кожне рішення в офіційному реєстрі; дослідити фактичні обставини; знайти відмінні позиції та можливі відступи; лише після цього готувати огляд. Типова помилка: модель цитує реальну справу, але приписує суду неіснуючий висновок. Контроль: посилання на конкретні пункти перевірених постанов.

Сценарій 2. Переклад міжнародного стандарту

Мета: підготувати робочий український переклад документа Ради Європи. Дані: оприлюднений текст. Порядок: установити автентичну редакцію; сформувати переклад; окремо перевірити назви інституцій, дати, нормативні дієслова, винятки й умови; звірити важливі цитати; зазначити статус перекладу. Типова помилка: заміна рекомендації «should» імперативним «зобов’язаний». Контроль: паралельне зіставлення оригіналу й українського тексту.

Сценарій 3. Аналіз відкритої судової статистики

Мета: виявити зміни навантаження, категорій справ або строків роботи установи. Дані: офіційно оприлюднені агреговані показники. Порядок: перевірити методику формування даних; визначити період; використати інструмент для виявлення тенденцій; перевірити обчислення; пояснити обмеження даних. Типова помилка: модель встановлює причинно-наслідковий зв’язок на підставі самого лише збігу показників. Контроль: незалежна перевірка вихідних даних, розрахунків і методики аналізу.

Сценарій 4. Технічне знеособлення документа

Мета: підготувати документ до законного оприлюднення. Дані: матеріали, доступ до яких має відповідальна особа, за встановленою процедурою. Порядок: визначити захищені реквізити й непрямі ідентифікатори; застосувати затверджений інструмент; перевірити всі вилучення людиною; провести контроль повторної ідентифікації; оформити документ у встановленому порядку. Типова помилка:

залишено посаду, адресу або унікальну обставину, за якою особу легко встановити. Контроль: фаховий перегляд результату.

Сценарій 5. Перевірка готового тексту на технічні неузгодженості

Мета: виявити помилки оформлення у власному тексті без втручання у зміст суддівського судження. Дані: лише ті, які законно можна опрацьовувати відповідним інструментом. Порядок: обмежити завдання перевіркою дат, номерів, реквізитів, внутрішніх посилань і правопису; отримати список потенційних неузгодженостей; кожну перевірити за оригіналом; виправлення внести самостійно. Типова помилка: система пропонує новий правовий аргумент замість технічного зауваження. Контроль: відхилення пропозицій, які виходять за межі завдання.

Сценарій 6. Звернення громадянина до інформаційного чат-бота суду

Мета: надати відвідувачу загальнодоступну організаційну інформацію. Дані: затверджений довідник суду, оприлюднені правила та посилання. Порядок: повідомити, що відповідає автоматизований сервіс; надати джерело; за невизначеності запропонувати офіційний контакт; перевіряти відповідність відповідей чинним правилам після їх зміни. Типова помилка: чат-бот дає індивідуальну правову пораду від імені суду. Контроль: тематичні обмеження, тестування та можливість звернення до працівника.

Сценарій 7. Спроба прихованої інструкції у вкладенні

Мета: безпечно опрацювати сторонній документ. Дані: вкладення з неперевіреним вмістом без надання зайвих прав доступу. Порядок: працювати в захищеному середовищі; відокремити текст документа від інструкцій для агента; заборонити несанкціоновані мережеві дії; перевірити результат; за підозри зупинити обробку й повідомити відповідальну особу. Типова помилка: модель виконує команду, приховану всередині документа. Контроль: обмеження інструментів і журналювання дозволених операцій.

Сценарій 8. Реагування на витік даних через ШІ

Мета: обмежити наслідки випадкового передання захищеної інформації. Дані: технічні відомості про інцидент у межах законних повноважень. Порядок: зупинити операцію; повідомити визначену особу; з’ясувати можливість видалення; оцінити правові обов’язки інформування; зафіксувати заходи; переглянути права доступу й навчання. Типова помилка: користувач вважає, що видалення діалогу автоматично усуває всі наслідки. Контроль: виконання процедури реагування відповідальною установою.

Сценарій 9. Перевірка особи під час дистанційного судового засідання

Мета: запобігти участі сторонньої особи або використанню синтетичного голосу чи зображення для введення суду в оману.

Ризик: технічні засоби можуть підмінювати відеопотік або голос у реальному часі. Візуальна схожість, стабільний зв'язок чи відсутність очевидних дефектів зображення не гарантують справжності особи.

Порядок: застосувати передбачені законом способи встановлення особи; використовувати захищені засоби підключення; у разі конкретних сумнівів перевірити обставини додатковими доступними способами; за необхідності вирішити процесуальне питання щодо подальшої участі особи. Аномалії звуку чи зображення можуть бути пов'язані з якістю зв'язку, особливостями здоров'я або технічними засобами доступності, тому потребують додаткової перевіркив.

Контроль: збереження офіційного запису засідання, належна перевірка особи, фіксація процесуально значущих обставин та дотримання рівності сторін. Використання біометричної перевірки можливе лише за належної правової підстави.

Сценарій 10. Оскарження автоматизованого адміністративного акта

Мета: перевірити законність акта, прийнятого адміністративним органом в автоматичному режимі.

Порядок: з'ясувати правову підставу автоматичного провадження; встановити використані дані, критерії прийняття акта та дотримання процедури; визначити, чи застосовувався ШІ; перевірити можливість дослідження підстав рішення та реалізації права на захист.

Типова помилка: адміністративний орган посилається на автоматичну роботу системи без належного пояснення підстав рішення.

Контроль: статті 62, 63 і 69 Закону «Про адміністративну процедуру», відповідні положення процесуального закону, докази правомірності рішення та можливість їх перевірки судом.

21. Навчання, моніторинг і перегляд правил

21.1. Підготовка користувачів

Навчання має охоплювати відмінності між типами систем, пошук і звірення першоджерел, законний режим даних, приховані інструкції, ризики агентів, підстави для відмови від ШІ та реагування на інциденти. Практичне заняття корисніше завершувати перевіркою реального сценарію, ніж тестом на знання назв моделей. Для суддів додатково потрібне розуміння меж статті 16 Кодексу суддівської етики.

Професійна підготовка правників має передбачати самостійний пошук правових джерел, тлумачення норм і побудову юридичної аргументації без використання ШІ, а також набуття навичок виявлення помилок у матеріалах, створених за його допомогою.

Ці підходи доцільно враховувати також у підготовці студентів-правників, підвищенні кваліфікації викладачів права та професійному навчанні правників.

21.2. Спостереження за якістю

Установі варто періодично перевіряти точність посилань, повноту оглядів, помилки під час перекладу, випадки повторної ідентифікації, доступність автоматизованого сервісу й фактичне навантаження на працівника, який перевіряє результати. Критерії оцінювання необхідно встановити до випробувального запуску. Моніторинг якості технології не повинен ставати контролем змісту суддівських рішень.

Доцільно щороку проводити анонімне опитування суддів і працівників апаратів щодо фактичного використання ШІ, помилок, потреб у навчанні та труднощів застосування встановлених правил. Узагальнені результати можуть використовуватися для вдосконалення інструментів і навчальних програм. Опитування не повинно розкривати таємницю ухвалення рішень або використовуватися для оцінювання правової позиції конкретного судді.

21.3. Перегляд внутрішніх правил

Порядок використання ШІ доцільно переглядати щонайменше раз на рік, після істотних оновлень інструментів, зміни законодавства або серйозного інциденту. Слід зберігати історію рішень про дозволені функції, оновлені інструкції та причини припинення застосування певної системи. Результати перевірок можуть використовуватися для перегляду навчальних програм і технічних вимог.

21.4. Відповідальне фінансування й доступність

Під час планування витрат враховують захист даних, технічну підтримку, навчання, тестування, незалежний перегляд і можливість зміни постачальника. Для судової системи важливо оцінити ризик нерівного доступу до інструментів між установами. Рішення про використання ШІ повинно відповідати потребам користувачів і належній організації судових послуг.

Під час забезпечення судів перевіреними інструментами ШІ слід застосовувати прозорі критерії та уникати необґрунтованих відмінностей у технологічних можливостях різних судів.

22. Інтелектуальна власність та публічна комунікація

22.1. Використання матеріалів третіх осіб

Перед завантаженням наукових статей, книг, коментарів, платних баз даних, фотографій чи інших матеріалів до системи ШІ потрібно перевірити правовий режим твору та умови користування ресурсом. Наявність доступу до тексту не завжди передбачає дозвіл на його масове копіювання, передання зовнішньому постачальнику або використання для навчання моделі. Особливо уважно слід працювати з договірними базами, архівами клієнтів та матеріалами з обмеженнями повторного використання.

Використання охоронюваних творів для аналізу текстів і даних або їх тимчасового відтворення оцінюється з урахуванням передбачених законодавством винятків, умов їх застосування та прав правовласників. Наявність таких винятків не означає загального дозволу завантажувати охоронювані твори до зовнішніх систем ШІ.

Стаття 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виключає з авторсько-правової охорони, зокрема, офіційні документи законодавчого, адміністративного й судового характеру. Цей виняток не скасовує законодавства про захист персональних даних, професійну таємницю, обмежений доступ до інформації та кібербезпеку.

22.2. Результати, створені за допомогою ШІ

Правова охорона результатів використання ШІ залежить від характеру об’єкта, творчого внеску людини та застосовних норм. Стаття 33 Закону про авторське право і суміжні права встановлює спеціальні правила для неоригінальних об’єктів, згенерованих комп’ютерною програмою. Право особливого роду (sui generis) на неоригінальний об’єкт, згенерований комп’ютерною програмою, слід відрізняти від авторського права на твір, створений людиною. Належність прав і допустимі способи використання результату визначаються з урахуванням законодавства та умов договору. Договір із постачальником може додатково визначати дозволені способи використання, але його умови не змінюють імперативних норм закону.

Працівникам варто перевіряти автоматично створені тексти на випадкове відтворення чужих творів, неточні цитати та непозначені запозичення. Під час навчання, проведення досліджень і підготовки наукових публікацій використання ШІ здійснюється з дотриманням законодавства про академічну доброчесність, вимог до авторства та повідомлення про використання ШІ. Перед публікацією офіційного матеріалу відповідальна особа повинна перевірити його достовірність і відповідність вимогам установи.

22.3. Інформування громадськості

Питання використання ШІ для реклами правничих послуг, маркетингу та інших видів діяльності, безпосередньо не пов'язаних із судовим провадженням, розглянуто в Рекомендаціях 2025 року. Під час публічного поширення інформації про судові справи необхідно дотримуватися вимог законодавства та застосовних професійних стандартів.

ЧАСТИНА V. ПРАКТИЧНІ ДОДАТКИ

Додаток 1. Загальний контрольний список використання ШІ

А. Завдання

□ Я можу пояснити мету використання інструмента й очікуваний результат.

□ Завдання належить до моїх повноважень; для суддів воно відповідає статті 16 Кодексу суддівської етики.

□ Звичайні інструменти без ШІ не забезпечують кращого й простішого результату для цього випадку.

□ Можливий вплив помилки на права осіб оцінено заздалегідь.

Б. Дані та доступ

□ Визначено режим інформації: відкрита, персональні дані, професійна таємниця чи інший спеціальний режим.

□ Є належна правова підстава для обробки й передачі даних.

□ Система дозволена для цих даних; межі доступу та умови постачальника відомі.

□ Запит не містить зайвих даних, паролів, токенів або матеріалів, які заборонено передавати.

В. Перевірка

□ Кожний істотний факт, номер справи, дата, норма та цитата перевірені за першоджерелом.

□ Перевірено чинність норми на потрібну дату та обставини справ, на які є посилання.

□ Здійснено контрольний пошук джерел, включно з можливими протилежними позиціями.

□ Я здатний пояснити зміст документа власними словами й самостійно виправити помилку.

Г. Завершення роботи

□ Виконано спеціальні вимоги щодо повідомлення про використання ШІ, якщо вони застосовуються.

□ Юридично значущі дії не виконувалися автоматично поза дозволеними процедурами.

□ За необхідності зафіксовано версію інструмента, джерела перевірки та виявлені обмеження.

□ Відомі порядок повідомлення про інцидент і спосіб припинення доступу.

□ Особисті ключі електронного підпису та захищені засоби автентифікації не передавалися агентній системі.

Додаток 2. Контрольні списки за професійними ролями

Суддя

□ Застосування ШІ має допоміжну технічну мету.

□ Використання системи не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішення, не впливає на мою незалежність та неупередженість.

□ Внутрішнє переконання сформоване самостійно.

□ Використання матеріалів конкретної справи дозволене законом і правилами установи.

□ Збережено таємницю ухвалення рішення та незалежність судді.

□ Висновки щодо права й фактичних даних перевірені за оригіналами.

Присяжний

□ ШІ не використовувався для оцінки доказів або формування висновків щодо вирішення справи.

□ Збережено незалежність, неупередженість і таємницю ухвалення судового рішення.

Помічник судді або працівник апарату

□ Завдання відповідає моїм посадовим обов’язкам і внутрішнім правилам.

□ Відсутня спроба використати ШІ для обходу обмежень суддівської функції.

□ Матеріали з обмеженим доступом не передавалися до неуповноважених систем.

□ Огляд або довідка зберігає посилання на первинні документи.

□ У разі сумніву щодо дозволу я звернувся до відповідальної особи.

Прокурор, слідчий, дізнавач, детектив

□ Дотримано таємницю досудового розслідування й інші режими даних.

□ Процесуальна позиція ґрунтується на власній оцінці матеріалів.

□ Цифрові докази можна перевірити за походженням і цілісністю.

□ Результат системи не підміняє доказ або процесуальну форму.

□ Сторона захисту має передбачені законом засоби перевірки відповідних матеріалів.

Адвокат

□ Дотримано адвокатської таємниці та умов взаємодії з клієнтом.

□ Перевірено всі правові посилання, цитати й фактичні твердження.

□ Враховано можливі контраргументи та відмінну практику.

□ Правила спільної роботи з матеріалами різних клієнтів запобігають змішуванню інформації.

□ Клієнта поінформовано про застосування ШІ, якщо цього потребують обставини й правила.

Юрист органу публічної влади

□ Перевірено правову підставу обробки даних.

□ Дотримано компетенцію органу та встановлену процедуру.

□ Фактичні й правові твердження звірено з першоджерелами.

□ Результат ШІ не підміняє обов'язку доказування за процесуальним законом.

Судовий експерт

□ Описано функцію інструмента в проведеному дослідженні.

□ Збережено початкові дані та відомості про їх перетворення.

□ Перевірено відомі обмеження системи, джерела помилок і відтворюваність.

□ Висновок відображає власне фахове дослідження в установленій процесуальній формі.

Перекладач

□ Використання інструмента дозволене для відповідних матеріалів.

□ Перевірено власні назви, числа, юридичні терміни та заперечення.

□ Збережено зміст і характер висловлювання.

□ Дотримано процесуальних вимог до перекладу.

Людина без професійного представника

□ Перевірено юрисдикцію, строки, збір і вимоги до процесуального документа за офіційним джерелом.

□ Персональні та чутливі документи не передано невідомому сервісу.

□ Зрозуміло, що автоматична відповідь може бути неточною.

□ За потреби визначено, де отримати безоплатну правничу допомогу чи офіційне роз'яснення щодо технічної процедури.

Нотаріус

□ Забезпечено збереження нотаріальної таємниці.

□ Самостійно перевірено особу, її повноваження та дійсне волевиявлення.

□ Дотримано встановленого законом порядку вчинення нотаріальної дії.

Державний або приватний виконавець

□ Перевірено законні підстави виконавчих дій.

□ Дотримано режим доступу до даних сторін виконавчого провадження.

□ Результат ШІ не замінив рішення уповноваженої особи.

Додаток 3. Алгоритм оцінювання ризику конкретного завдання

Крок 1. Визначте юридичну допустимість

Яка дія доручається системі? Чи пов'язана вона з виключними повноваженнями судді, прокурора або іншого спеціального суб'єкта? Чи допускається така дія з урахуванням повноважень користувача, законодавства та професійних правил? За наявності заборони оцінювання припиняється: функцію не використовують. Висока якість моделі або додатковий контроль користувача не усувають юридичної заборони.

Крок 2. Оцініть інформацію

Які дані потрібні? Чи є в них персональні відомості, таємниця, обмежений доступ? Чи можна досягти мети на відкритих, агрегованих або синтетичних даних? Чи відповідають способи зберігання та передачі встановленим вимогам? Якщо законність обробки не підтверджено, завдання не виконується до усунення проблеми.

Крок 3. Визначте наслідки помилки

Чи може результат вплинути на строк звернення, доступ до суду, права вразливої особи, порядок обробки звернень або доказову інформацію? Якою може бути шкода? Чи можна її швидко помітити та виправити? Незворотні або важко виявлювані наслідки потребують посиленого контролю й можуть обґрунтовувати відмову від ШІ.

Крок 4. Встановіть технічні обмеження

Чи має система доступ до файлів, пошти, реєстрів або зовнішніх сервісів? Чи може вона виконувати дії без підтвердження людини? Які операції слід заборонити? Які журнали потрібні для законного розслідування інциденту? Чи можна негайно зупинити систему?

Крок 5. Призначте перевірку й ухваліть рішення

Визначте відповідального користувача, джерела перевірки, необхідний час, допустимий рівень помилок, порядок виправлення та умови повторного оцінювання. Рішення документується відповідно до характеру завдання: дозволити; дозволити лише у випробувальному режимі з додатковими обмеженнями; відмовити до усунення ризиків; відмовити через юридичну недопустимість.

Приклад: суд планує аналізувати відкриті рішення для тематичного покажчика. Правова мета допустима, дані відкриті, результати можна перевіряти, тож можливий контрольований пілотний проєкт. Інший запит — «визначити, яке рішення суддя має ухвалити за матеріалами конкретної справи» — виходить за межі допоміжної функції, установленої статтею 16 Кодексу суддівської етики. Випробування такого завдання не пропонується.

Додаток 4. Перевірка системи перед випробувальним запуском

Картка інструмента: назва системи; постачальник; версія; дата оцінювання; відповідальна установа; призначення; перелік дозволених функцій; користувачі й рівні доступу; категорії даних; місце обробки; зовнішні інтеграції; правова підстава; істотні ризики; результати тестів; дата наступного перегляду; контакт для повідомлень про інциденти.

Тест на правові джерела: підготувати набір завдань із відомими офіційними відповідями, включно з історичними редакціями норм і відмінною практикою; виміряти частку правильних посилань, пропусків, неіснуючих джерел та неправильних цитат. Результати перевірити вручну незалежно від автоматичної оцінки сервісу.

Тест на конфіденційність: перевірити дозволені категорії даних, рольові доступи, можливість заборонити навчання на матеріалах користувача, строки зберігання, порядок видалення та залучення субпідрядників. Тестові матеріали повинні бути підготовлені законно, без непотрібного передання реальних захищених даних.

Тест на приховані інструкції: використати безпечні тестові документи з наперед визначеними спробами змінити завдання моделі; з'ясувати, чи виконуються сторонні інструкції та чи доступні агенту несанкціоновані операції. Визначити процедуру негайного припинення роботи й документування події.

Тест на справедливий доступ: перевірити відповіді українською та іншими потрібними мовами, доступність для користувачів із різними потребами, можливість отримати допомогу людини й стабільність відповідей на однакові запитання. Для публічних сервісів передбачити механізм виправлення неточної інформації.

Рішення за результатами: опис дозволених сценаріїв, обмеження, відповідальний за моніторинг, перелік невирішених ризиків і дата перегляду. Відсутність критичних помилок у невеликій вибірці не доводить безпечності системи для всіх майбутніх випадків.

Додаток 5. Зразки безпечних запитів

У запиті до ШІ слід визначати завдання, допустимі джерела, юрисдикцію, часові межі, обмеження щодо даних і бажану форму результату. Доцільно вимагати зазначення першоджерел, неповноти пошуку та невизначеності висновків. Формулювання запиту не гарантує виконання цих вимог системою.

1. Пошук законодавства

«Підготуй список офіційних змін до статті [номер] Закону України [назва] за період [дати]. Для кожної зміни наведи закон, дату набрання чинності та адресу офіційного джерела. Якщо не маєш доступу до повного тексту, прямо зазнач це. Не формуй висновок щодо конкретної судової справи».

2. Пошук судової практики

«Знайди оприлюднені постанови Верховного Суду щодо питання [вузьке питання права]. Подай номер справи, дату, склад суду за наявності, точне місце правового висновку та посилання на повний текст. Окремо зазнач відомі відмінні підходи та рішення про відступ. Не вигадуй справ і не замінюй повний текст рішення його коротким переказом».

3. Переклад

«Переклади наведений загальнодоступний документ українською для попереднього ознайомлення. Збережи нумерацію, назви актів і відмінності між shall, should та may. Складні терміни подай із оригіналом у дужках. Познач місця, де точність перекладу потребує додаткової фахової перевірки».

4. Технічна перевірка

«Перевір наведений текст на розбіжності в датах, нумерації, реквізитах, внутрішніх посиланнях та правописі. Поверни лише список технічних зауважень із зазначенням фрагмента. Не пропонуй правової кваліфікації, оцінки доказів, висновку щодо результату справи чи нової мотивувальної частини».

5. Контраргументи для адвоката

«За таким знеособленим викладом правового питання [опис без даних клієнта] переліч основні можливі контраргументи та офіційні джерела для перевірки. Відокрем факти, які необхідно встановити, від правових припущень. За відсутності джерела зазнач невизначеність».

6. Загальна інформація для громадянина

«Поясни зрозумілою мовою загальний порядок звернення до [назва юрисдикції] суду України, не використовуючи даних конкретної особи. Дай посилання на чинні статті процесуального кодексу й офіційні ресурси. Познач інформацію, яка залежить від обставин конкретної справи та потребує консультації правника».

Зразки запитів не створюють дозволу на передання інформації, доступ до якої обмежений. Перед кожним застосуванням потрібно виконати перевірки з додатків 1 і 3.

Додаток 6. Вимоги до договору з постачальником системи ШІ

У договорі та технічній документації доцільно чітко визначити: мету й перелік дозволених функцій; категорії даних; місце зберігання і можливість транскордонної передачі; розподіл ролей володільця та розпорядника даних; порядок залучення субпідрядників; заборону недозволеного використання даних для навчання; строк зберігання та спосіб перевірки видалення; обмеження адміністративного доступу; механізм автентифікації; журналювання в законному обсязі; реагування на інциденти; повідомлення про істотні оновлення; порядок тестування після змін; права інтелектуальної власності; можливість аудиту; відповідальність постачальника за порушення договірних зобов’язань; умови технічної підтримки; гарантії повернення даних; вихід із договору без втрати необхідних матеріалів.

Окремо слід визначити, чи отримує постачальник доступ до змісту запитів і результатів, як працюють резервні копії та які зобов'язання діють після припинення договору. Придатність корпоративної системи для відповідного завдання визначається умовами договору та результатами оцінювання незалежно від назви тарифу.

Додаток 7. Термінологічні пояснення

Система штучного інтелекту – машинна система, що з певним рівнем автономності формує результати на основі вхідних даних; для цілей міжнародного порівняння застосовується визначення статті 3 AI Act.

Генеративний ШІ – технології, здатні формувати текст, зображення, аудіо, відео та інший матеріал за запитом користувача.

Мовна модель – модель, навчена обробляти й генерувати послідовності мовних даних; її відповідь потребує перевірки фактичної та юридичної точності.

Генерування, доповнене пошуком (RAG) — формування відповіді з використанням матеріалів, знайдених у визначених джерелах.

ШІ-агент (агентна система) — система, здатна планувати й виконувати послідовність дій із залученням зовнішніх програм чи джерел у межах наданих повноважень.

Галюцинування — формування системою ШІ неправдивої або неточної інформації, поданої у формі правдоподібної відповіді.

Упередженість автоматизації – надмірна довіра користувача до висновку системи через його автоматизоване походження.

Ін'єкція запиту (prompt injection) — стороння інструкція, спрямована на зміну поведінки системи ШІ всупереч визначеному завданню. Така інструкція може бути прихована в документі, повідомленні чи інших даних.

Людський контроль — здатність компетентної особи розуміти призначення системи, перевіряти її результати, втручатися в роботу, відхиляти помилкові пропозиції та припиняти небезпечні операції.

Затверджений інструмент – система, для якої відповідна установа визначила допустимі функції, категорії інформації, користувачів та умови роботи.

Тіньове використання ШІ – використання незатверджених інструментів для службових завдань поза визначеним порядком.

Автоматичне адміністративне провадження – розгляд і вирішення справи за допомогою програмних засобів у випадках і порядку, визначених законом; така процедура може не передбачати застосування ШІ.

Синтетичні матеріали — тексти, зображення, аудіо- та відеозаписи, створені або істотно змінені за допомогою ШІ.

Дипфейк — створене або змінене за допомогою ШІ зображення, аудіо чи відео, яке створює хибне враження про особу або подію.

Цифровий суверенітет судової влади — спроможність судової системи забезпечувати належний контроль над даними, інфраструктурою та критичними цифровими функціями.

Детектор ШІ — інструмент для виявлення можливих ознак створення або зміни матеріалу за допомогою ШІ. Його результат самостійно не підтверджує походження чи достовірності матеріалу.

Суб'єкт розгортання системи ШІ (deployer) — фізична чи юридична особа, орган публічної влади, установа або інший суб'єкт, який використовує систему ШІ під власним контролем, крім її використання в межах особистої непрофесійної діяльності, у значенні статті 3 AI Act.

Додаток 8. Джерела для перевірки й подальшої роботи

У цьому додатку систематизовано нормативні акти, судові рішення, міжнародні стандарти, професійні рекомендації та інші матеріали, використані під час підготовки Рекомендацій або рекомендовані для подальшого опрацювання.

Джерела згруповано за їхньою правовою природою із зазначенням основних реквізитів та активних гіперпосилань на офіційні публікації. Посилання в основному тексті дають змогу безпосередньо перейти до відповідних джерел.

Документи, що перебувають на стадії професійного або громадського обговорення, зазначаються окремо від ухвалених актів і стандартів із зазначенням їхнього статусу.

А. Законодавство України

Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text
Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text
Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text
Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text
Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text
Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text
Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
Закон України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text
Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text
Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text
Закон України «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 року № 3262-IV.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text
Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text
Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text

Закон України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року № 1644-VII.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text

Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року № 266/94-ВР.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр#Text

Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-XII.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text

Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text

Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text

Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 2 червня 2011 року № 3460-VI.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року № 5207-VI.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text

Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», зі змінами.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р#Text

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки».

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-р#Text

Б. Міжнародні договори та право Європейського Союзу

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Council of Europe. Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. CETS No. 225. Adopted on 17 May 2024; opened for signature on 5 September 2024.

https://rm.coe.int/1680afae3c

Статус підписання та ратифікації:

https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=225

European Parliament and Council of the European Union. Regulation (EU) 2024/1689 of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act).

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj

Консолідована редакція від 27 липня 2026 року:

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/2026-07-27/eng

European Parliament and Council of the European Union. Regulation (EU) 2026/1744 of 8 July 2026 amending Regulations (EU) 2024/1689, (EU) 2018/1139 and (EU) 2023/1230 as regards the simplification of the implementation of harmonised rules on artificial intelligence (Digital Omnibus on AI). Official Journal of the European Union, 24 July 2026.

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2026/1744/oj

Commission Implementing Decision (EU) 2026/2274 of 12 October 2026 on the harmonised standards for high-risk AI systems drafted in support of Regulation (EU) 2024/1689. OJ L, 14 October 2026.

https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2026/2274/oj

B. Міжнародні професійні стандарти та рекомендації

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment. Adopted on 3–4 December 2018.

https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment

Consultative Council of European Judges (CCJE). Opinion No. 26 (2023): Moving Forward: The Use of Assistive Technology in the Judiciary. CCJE(2023)3. Strasbourg, 1 December 2023.

https://rm.coe.int/ccje-opinion-no-26-2023-final/1680adade7

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Guidelines on the Use of Generative Artificial Intelligence for Courts. CEPEJ(2025)18Final. Adopted at the 45th plenary meeting, 4–5 December 2025.

https://rm.coe.int/cepej-2025-18final-en-draft-guidelines-on-the-use-of-generative-ai-for/48802a4ad1

Український переклад:

https://rm.coe.int/guidelines-on-the-use-of-generative-artificial-intelligence-for-courts/48802dc09f

Gutiérrez, Juan David. Guidelines for the Use of AI Systems in Courts and Tribunals. Paris: UNESCO, 2025. DOI: 10.58338/LIEY8089.

https://doi.org/10.58338/LIEY8089

https://www.unesco.org/en/articles/guidelines-use-ai-systems-courts-and-tribunals

Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). CCBE Guide on the Use of Generative AI by Lawyers. 2 October 2025.

https://www.ccbe.eu/wp-content/uploads/2026/09/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf

Court of Justice of the European Union. Artificial Intelligence Ethics Charter. Adopted on 26 January 2026.

https://curia.europa.eu/site/upload/docs/application/pdf/2026-03/ethics_charter_ai_-_en.pdf

Council of Europe. HUDERIA: Methodology and Model. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2026.

https://rm.coe.int/prems-002726-gbr-2006-huderia-texte-web-a4/48802ba7b1

Г. Міжнародні аналітичні матеріали

Consultative Council of European Prosecutors (CCPE). Thematic Study of the CCPE on the Use of Artificial Intelligence (AI) in the Work of Prosecution Services. CCPE(2025)6. Strasbourg, 17 October 2025.

https://rm.coe.int/2025-thematic-study-of-the-ccpe/488028fc1b

Webb, Philippa; Raparelli, L.; Peterson, D.; Dy, J. The Right to a Fair Trial in the Age of AI. UNESCO, 2026. CI/DIT/AI/Judges2026/2.

https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000399879

Council of Europe. Cybercrime Convention Committee (T-CY). Cybercrime, Electronic Evidence and Artificial Intelligence: Mapping Study. T-CY(2025)1. Adopted at the 35th T-CY Plenary on 12 October 2026.

https://www.coe.int/en/web/cybercrime/-/new-mapping-study-on-cybercrime-electronic-evidence-and-artificial-intelligence-approved-during-the-35th-t-cy-plenary

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Towards a Reliable Digital Justice System: The Challenges Posed by AI, Deepfakes and Automation Examined by the CEPEJ Working Group on Cyberjustice and Artificial Intelligence. Information on the 15th meeting of CEPEJ-GT-CYBERJUST, 22–23 October 2026.

https://www.coe.int/en/web/cepej/-/towards-a-reliable-digital-justice-system-the-challenges-posed-by-ai-deepfakes-and-automation-examined-by-the-cepej-working-group-on-cyberjustice-and-artificial-intelligence-cepej-gt-cyber-

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). 2nd Report on the Use of Artificial Intelligence (AI) in the Judiciary, based on the information contained in the CEPEJ Resource Centre on Cyberjustice and AI. CEPEJ(2026)7. Adopted at the 46th plenary meeting, 18–19 June 2026.

Український переклад:

https://rm.coe.int/2nd-report-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-the-judiciary-2/48802dc097

Courts and Tribunals Judiciary (England and Wales). Position Statement on the Judicial Use of Artificial Intelligence (AI). 9 October 2026.

https://www.judiciary.uk/guidance-and-resources/position-statement-on-the-judicial-use-of-artificial-intelligence-ai

Civil Justice Council (England and Wales). Use of AI for Preparing Court Documents: Final Report. 29 October 2026.

https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2026/10/Use-of-AI-for-the-Preparation-of-Court-Document.pdf

Consultative Council of European Prosecutors (CCPE). Abridged report of the 21st plenary meeting, 15–16 October 2026, item 14.

https://rm.coe.int/report-of-the-plenary-meeting/48802e6c42

Ґ. Українські професійні стандарти та інституційні документи

Кодекс суддівської етики, затверджений рішенням XX чергового з'їзду суддів України від 18 вересня 2024 року.

https://rsu.gov.ua/ua/news/kodeks-suddivskoi-etiki

Коментар до Кодексу суддівської етики / за редакцією Є. Краснова, О. Хотинської-Нор. Київ: ВАІТЕ, 2026. Затверджено рішенням Ради суддів України від 2 березня 2026 року № 14. Коментар до статті 16 — с. 189–198.

https://rsu.gov.ua/uploads/article/kse2605261630zamina-2a4804e7b1.pdf

Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року, зі змінами.

https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text

Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року, зі змінами.

https://kdkp.gov.ua/page/approved-documents

Засади використання інструментів штучного інтелекту у Вищому антикорупційному суді, затверджені наказом Вищого антикорупційного суду від 19 грудня 2024 року № 56.

https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/documents/orders/19.12.2024_56.pdf

Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників. Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство юстиції України, Державна судова адміністрація України. Липень 2025 року. 66 с.

https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf

Положення про використання технологій штучного інтелекту працівниками Апарату Верховного Суду, затверджене наказом керівника Апарату Верховного Суду від 8 грудня 2025 року № 117.

https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/Polozhennya_SHI.pdf

Рекомендації з кіберзахисту інформаційно-комунікаційних систем, які використовують технології штучного інтелекту, затверджені наказом Адміністрації Держспецзв'язку від 23 лютого 2026 року № 154.

https://www.kmu.gov.ua/news/derzhspetszviazku-zatverdyla-rekomendatsii-z-kiberzakhystu-system-iaki-vykorystovuiut-shtuchnyi-intelekt

Положення про використання інструментів штучного інтелекту у Господарському суді Донецької області, затверджене наказом голови суду від 2 квітня 2026 року № 18.

https://court.gov.ua/storage/portal/sud5006/polozenna%20pro%20shtychnu%20intelekt.pdf

Всеукраїнська асоціація працівників судів. Типове положення про використання технологій штучного інтелекту працівниками апарату суду.

https://www.vaps.org.ua/wp-content/uploads/2026/05/typove-polozhennya-shhodo-vykorystannya-shi-v-sudi.pdf

Всеукраїнська асоціація працівників судів. Дорожня карта щодо впровадження відповідального використання технологій штучного інтелекту працівниками апарату суду.

https://www.vaps.org.ua/wp-content/uploads/2026/05/dorozhnya-karta-shhodo-vykorystannya-shi-v-sudi.pdf

Всеукраїнська асоціація працівників судів. Гайд для працівників суду щодо впровадження відповідального використання технологій штучного інтелекту працівниками апарату суду.

https://www.vaps.org.ua/wp-content/uploads/2026/05/gajd-shhodo-vykorystannya-shi-v-sudi.pdf

Міністерство цифрової трансформації України. Від ШІ-асистентів до ШІ-агентів: рекомендації з відповідального використання систем штучного інтелекту для публічного та приватного секторів. Квітень 2026 року.

https://storage.thedigital.gov.ua/files/4/b4/db247c50df4a1f37f8b716dff1121b4f.pdf

Як ШІ допомагає узагальнювати дисциплінарну практику Вищої ради правосуддя. Судова влада України. 14 серпня 2026 року.

https://court.gov.ua/press/news/2081254

Д. Судова практика

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду. Ухвала від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639

Окрема думка судді Верховного Суду Г. О. Вронської у справі № 925/200/22.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074064

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду. Ухвала від 15 січня 2026 року у справі № 240/14153/24, провадження № К/990/56043/25.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/133336040

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду. Ухвала від 3 лютого 2026 року у справі № 340/2365/25, провадження № К/990/2939/26.

https://reyestr.court.gov.ua/Review/133764626

Е. Документи професійного та громадського обговорення

European Data Protection Board (EDPB). Guidelines 02/2026 on Anonymisation. Version 1.0, 8 July 2026. Документ громадського обговорення.

https://www.edpb.europa.eu/documents/guideline/guidelines-022026-on-anonymisation_en

Львівські орієнтири — 2026: 22 практичні орієнтири відповідального використання штучного інтелекту у правосудді. Проєкт для професійного обговорення, представлений на міжнародній конференції «Штучний інтелект у правосудді: незалежність суддів, довіра суспільства та стандарти верховенства права», Львів, 13 листопада 2026 року.

https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/Lviv_Guidelines_2026_Draft_2.0.pdf

Українськомовні та англомовні версії документа, матеріали конференції:

https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/konferencii/mizhnarodna_konfer_Shtuchn_intelekt

Є. Офіційні інформаційні системи для перевірки

Законодавство України — Верховна Рада України.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index

Єдиний державний реєстр судових рішень.

https://reyestr.court.gov.ua

HUDOC — практика Європейського суду з прав людини.

https://hudoc.echr.coe.int

EUR-Lex — право Європейського Союзу.

https://eur-lex.europa.eu

CURIA — практика Суду Європейського Союзу.

https://curia.europa.eu

CEPEJ — документи щодо кіберправосуддя та штучного інтелекту.

https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-tools-on-cyberjustice-and-artificial-intelligence

AI Act Service Desk — інформаційний ресурс Європейської комісії щодо застосування AI Act.

https://ai-act-service-desk.ec.europa.eu/en

Оновлення цього переліку необхідне після зміни законодавства, міжнародних стандартів або внутрішніх правил установ. Для юридично значущого висновку слід використовувати повний текст відповідного документа в належній редакції.